

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ
на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
2018 – 2030 година

Настоящата Стратегия за развитие на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките (БАН) очертава приоритетите в дейностите на Института за периода 2018 – 2030 г. Определени са целите и съответните политики и действия, обособени в План за изпълнение на Стратегията. Документът е съобразен с актуализираната *Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г.* (приета с Решение на Народното събрание на Република България, 2017 г.), *Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020* (приета с Решение на Министерския съвет на Република България, 2015 г.), *Стратегията за развитие на Българската академия на науките 2018 – 2030 г.* (приета с Решение на Общото събрание на БАН, 2018 г.), както и с редица национални и европейски документи, които имат отношение към обсъжданите въпроси.

Предвидени са два етапа на изпълнение на Стратегията:

Първи етап (2018 – 2025 г.): етап на утвърждаване на Института за български език при БАН като основна национална академична институция за провеждане на висококачествени научни и научноприложни изследвания в областта на съвременното състояние, историята и диалектното многообразие на българския език; стабилизиране на научния потенциал и научната инфраструктура на Института; повишаване на неговия авторитет сред обществото и ролята му за българското образование.

Втори етап (2025 – 2030 г.): етап на по-нататъшно развитие на Института като основна национална академична институция за провеждане на висококачествени научни и научноприложни изследвания в областта на съвременното състояние, историята и диалектното многообразие на българския език; утвърждаване на неговото място в европейското изследователско пространство и сред сродните институции, които се занимават с проблемите на функционирането на националните езици в европейския културен контекст; изграждане на ефективна национална мрежа за научни и научноприложни изследвания в областта на българския език с водеща роля на Института за български език; усъвършенстване и развитие на неговия научен потенциал и научната инфраструктура на Института в съответствие с изискванията на обществото и технологичното развитие; развитие на неговата дейност в полза на обществото и в подкрепа на българското образование.

По време на международната оценка през 2009 г. Институтът за български език е оценен сред първите седемнайсет института (от общо 69) в системата на БАН (оценки Б за качество и продуктивност, А за полезност и необходимост, А за перспективност, числов еквивалент 4,66 по петстепенна скала). В неотдавна обявените резултати от оценяването на научноизследователската дейност на научните организации и висшите училища за 2016 г. (<https://mon.bg/?go=page&pageId=4&subpageId=1135>) Институтът за

български език при БАН е класиран в категорията елитни научни организации в научното направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“. Изпълнението на дейностите, описани в Плана за изпълнението на Стратегията, ще доведе до повишаване на качеството и ефективността на научните изследвания, които се извършват в него.

Основна предпоставка за успешно разработване на Стратегията за развитие на Института за български език е задълбоченото анализиране на всички аспекти на неговата структура, ресурси и дейности и последващо интегриране на направените заключения в цялостен анализ, при който се разглежда периодът от 2012 г., когато е приета Стратегията за научно развитие на Института и Плана за нейното изпълнение, досега. Анализирани са следните дейности и ресурси:

- Научноизследователска дейност
- Образователна дейност
- Човешки ресурси
- Финансови ресурси
- Инфраструктура.

Същинската част на Стратегията включва описание на мисията на Института за български език; визията за неговото развитие, основана на направения анализ; формулиране на стратегическите цели, чието изпълнение ще доведе до постигане на Стратегията за развитие. Следват политиките, които ще предопределят развитието на Института до 2030 г., както и дейностите за тяхното изпълнение, придружени със срокове в зависимост от двата основни етапа за изпълнение на Стратегията и отговорниците за успешното изпълнение на планираните дейности. Стратегическите цели, политиките и дейностите за тяхното изпълнение следват дейностите и ресурсите, които са анализирани.

СЪДЪРЖАНИЕ

А. Организация на изследователската дейност в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в периода 2012 – 2017 г. (анализ)	4
І. Състояние на научните изследвания в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в периода 2012 – 2017	4
ІІ. Образователна дейност на Института за български език	15
ІІІ. Научен състав на Института за български език	20
ІV. Финансови ресурси на Института за български език	24
V. Инфраструктура на Института за български език	27
VI. Изводи от анализа	29
Б. Мисия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“	31
В. Визия за развитието на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“	34
Г. Стратегически цели за развитието на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“	40
План за изпълнение на стратегията за развитие на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“	42

А. Организация на изследователската дейност в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в периода 2012 – 2017 г. (анализ)

I. Състояние на научните изследвания в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в периода 2012 – 2017

I.1. Приоритетни научни области

Приоритетните области в научните изследвания на Института за български език, приети от Научния съвет на Института през 2012 г., са:

I.1.1. Теоретични езиковедски изследвания

Институтът за български език извършва системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на българския език; проучва промените в писмената практика, внася единство в правописа и подпомага националната езикова политика. Задълбочено се изследват явленията и процесите в българската лексика въз основа на богат езиков материал, който включва и най-новата лексика и фразеология. Провеждат се комплексни научни изследвания в областта на теоретичното езикознание, съпоставителната лингвистика, теорията и практиката на превода и преводните технологии, лексикологията, терминологията, теоретичната лексикография, компютърната лингвистика.

I.1.2. Академични речници на българския език

Основният лексикографски проект на Института е многотомният тълковен *Речник на българския език*, чрез който се събира, съхранява и документира лексикалното богатство на българския език в голям хронологичен отрязък от повече от 200 години. Работата върху проучването на съвременното състояние на книжовноезиковите норми на българския език и тяхното системно кодифициране, както и върху описанието на функционалните стилове и езиковите регистри е свързана и със създаването на правописни речници на българския език и формулирането на правила за правопис и пунктуация. Важна насока в работата на Института е изследването и представянето на богатството на българската лексика през вековете до днес чрез създаването на различни по обхват и жанр речници: *Български етимологичен речник*, *Български диалектен речник*, поредица исторически речници на българския език, терминологични речници, двуезикови и многоезикови речници и др.

I.1.3. Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка

Една от дейностите на Института е насочена към компютърната обработка на естествения език, което включва както теоретични изследвания в областта на граматичната структура и лексикалния състав на българския език, така и приложни разработки в няколко основни направления: създаване на езикови ресурси и компютърни програми и приложения за подпомагане и усъвършенстване на лингвистичната работа; създаване на компютърни програми и приложения за широк

достъп до езиковите ресурси на Института за български език; създаване на езикови ресурси, компютърни програми и приложения, които са в помощ на обучението по български език и използването на българския език в електронна среда; разработване и създаване на езикови ресурси и технологии за компютърна обработка на българския език в полза на обществото и бизнеса: предварителна обработка на текста и отстраняване на различни равнища на многозначност; разширено търсене и извличане на езикова информация от разнообразни източници; качествен езиков анализ на морфологично, синтактично и семантично равнище; трансформация на писмен текст в реч и обратно; автоматичен превод от и на български спрямо останалите европейски езици. Езиковите ресурси и програмите за тяхната обработка, които се разработват в Института за български език, са съотносими по качество и количество с тези за големите европейски езици.

I.1.4. Езикова култура

Съществена е ролята на Института за български език за проучване и кодифициране на книжовноезиковите норми и за подобряване на езиковата култура на обществото. Дейностите за популяризиране на правилата на книжовния език имат важно значение във връзка с пълноценното му използване във всички обществени сфери. Извършва се високопрофесионална експертна и консултантска дейност, необходима за нормалното функциониране на редица институции: министерства, съдебна система, местни органи, обществени организации, медии, издателства, компании.

I.1.5. Езиково културноисторическо наследство на българите

В Института за български език се изследва езиковото културноисторическо наследство на българите, съхранено чрез писмените и епиграфските паметници; осъществяват се проучвания в областта на историческата диалектология чрез съпоставка на ръкописи и живи говори. Приоритет представлява многостранното изследване на българските диалекти, основано на богат автентичен материал от цялата езикова територия. Извършват се етимологични и ономастични изследвания за изясняване на домашния славянски или на чуждоезиковия произход на българската лексика, които, от своя страна, водят до разкриване на връзките на българския език и българския народ с други езици и народи. Проучването на произхода на българската лексика и имена, както и съпоставителните и етнолингвистичните изследвания допринасят за разкриването на генезиса на българския народ, за изследването на неговата материална и духовна култура през вековете.

I.1.6. Извори за историята на българския език

Целенасочено и системно се проучват и публикуват важни паметници от историческото развитие на българския език през вековете, като се използват всички съвременни средства за популяризиране на писменото наследство.

Заключение: Приоритетните направления в научните изследвания на Института за български език отразяват както тематични области, които са характерни за първите години на неговото създаване, така и такива, чието разработване е резултат от съвременните нужди на обществото и развитието на новите технологии. Приоритетните области напълно съответстват на обществената необходимост от речници, езикови справочници и граматични описания, които отразяват актуалното състояние и развитието на българския език; от теоретични изследвания, базирани на модерни комплексни подходи. Разработките в тези области допринасят за утвърждаването на българското езиково културно наследство в културното многообразие на Европа; осигуряват езикови ресурси и технологии за българския език в съответствие с технологичното развитие и нуждите на обществото. Институтът изпълнява национални и международни проекти в приоритетните области „Информатика и информационни и комуникационни технологии“ и „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ на *Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020 г.* (Специфична цел 7 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*), включително с партньори от бизнеса (латвийската компания за автоматичен превод „Гилде“, гръцката консултантска компания „Атлантис“, българската софтуерна компания „Тетраком Интерактивни решения“ ООД и др.). Чрез тях Институтът се стреми да стимулира интереса на бизнеса към инвестиции в науката (Специфична цел 8 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*), като една от целите е фокусът върху тези изследвания да се засили и да се използват пълноценно възможностите на европейските програми в областта на научноизследователската и развойната дейност (Специфична цел 9, Дейност 9.1 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*). Научноизследователската дейност на Института е тясно свързана с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение (Специфична цел 6. Дейности 6.1, 6.2 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*).

1.2. Научна структура на Института за български език и организация на научната работа

Институтът за български език се състои от 10 секции:

- **Съвременен български език** – занимава се с изследване на съвременния български книжовен език и кодификация на писмената книжовна норма; експертен център за езикови консултации.

- **Българска лексикология и лексикография** – изработва различни видове речници на българския език, извършва проучвания върху съвременното състояние на българската лексика; експертен център по българска лексикология и лексикография.

- **Българска терминология и терминография** – занимава се с изработване на терминологични речници на българския език; експертен център по българска терминология и терминография.

- **История на българския език** – извършва проучвания в областта на историята на българския език от IX до XIX в.; експертен център по българска историческа лексикология и лексикография.

- **Българска диалектология и лингвистична география** – център за комплексно проучване на българските говори на всички езикови равнища във и извън държавните граници.

- **Българска етимология** – изследва произхода на думите и техните форми в българския език и разработва актуални проблеми на славянското, балканското и индоевропейското езикознание.

- **Ономастика** – провежда изследвания върху българската историческа и съвременна антропонимна, топонимна и ойконимна система.

- **Общо и съпоставително езикознание** – извършва общотеоретични и съпоставителни изследвания на различни езикови равнища.

- **Етнолингвистика** – изследва значими феномени от традиционната култура на българите и тяхната езикова проява.

- **Компютърна лингвистика** – занимава се със създаване на езикови ресурси и езикови технологии за компютърна обработка на българския език.

Секцията е основната структурна единица в Института за български език. Оптималният брой на секциите се определя както от броя на приоритетните направления, така и от броя и квалификацията на изследователите. Секциите имат ясно изразени научни приоритети, което предполага поддържането на критична маса от квалифицирани сътрудници и обновяване на научния потенциал. Планирането се осъществява на базата на разработвани проекти, които се реализират в рамките на тригодишен или по-кратък период. Всеки един от заявените научни проекти се обсъжда предварително в съответната секция и се приема от Научния съвет на Института. Контролът по изпълнението на научните задачи се осъществява от ръководителите на проектите, от ръководителите на секциите и от Научния съвет. Работата по даден проект се оценява публично с две писмени рецензии и открито обсъждане. Окончателното приемане на резултатите от изпълнението на научните проекти се осъществява на заседание на Научния съвет. Всяка година Общото събрание на Института приема годишния научен отчет, а Научният съвет приема научния план. Документите са достъпни на интернет страницата на Института.

През последните пет години бяха използвани ефективни средства за планиране и отчетност, както и за осъществяване на комуникация и координация между административните звена със средствата на съвременните технологии.

Заклучение: В Института за български език е установена система от процедури за оценка на научната дейност, която има за цел постигането на трайни, устойчиви и стойностни резултати. Резултатите от всички научни разработки преминават през процедура на оценяване и приемане, която е доказала своята ефективност. През следващите години повишаването на качеството на научните изследвания ще се оценява по такива показатели, като публикуване и цитиране на научната продукция в международно видими издания. Приемането на нови изследователски проекти и оценката на резултатите от изпълнението им трябва да се обвърже със стратегическите

цели на Института до 2030 г. Привличането на рецензенти от чужбина не само ще повиши качеството на научната оценка, но и ще допринесе за увеличаване на видимостта на неговата научна продукция.

1.3. Характеристика на научноизследователските проекти в Института за български език

Проектите, по които се работи в Института, са в изброените шест тематични области. Положителна тенденция през последните години е разработването на големи колективни проекти с общонационално значение, за което свидетелства намаляването на броя на проектите с бюджетно финансиране около два пъти в сравнение с броя им през 2013 г. Положителен факт са проектите с целево финансиране от Министерството на образованието и науката и БАН през 2017 и 2018 г., които подпомагат основно научната работа и развитието на докторантите и младите учени. Броят на проектите, изпълнявани в рамките на междуакадемичния обмен между БАН и чуждестранни академии, е сравнително постоянен, което показва трайна тенденция за поддържане на сътрудничество с чуждестранни научни институции предимно в областта на славистичните изследвания. След двугодишно прекъсване през 2017 г. беше възстановена работата по проекти с финансиране от ЕК, но все още не е достигнато нивото от 2012 г. Липсата на финансиране от национални и чуждестранни фирми може да се обясни с естеството на научните изследвания в Института за български език.

Броят на проектите, изпълнявани в периода 2012 – 2017 г. с различни източници на финансиране, е отразен в Таблица 1.

Таблица 1. Брой проекти в периода 2012 – 2017 г.

	Бюджетна субсидия	Целева субсидия	Междуакадемични споразумения	ФНИ	Национални институции	Фирми от страната	ОП	Чужди фирми	ЕК
2012	32	–	8	6	3	–	1	1	3
2013	40	–	10	6	4	–	1	–	2
2014	18	–	10	2	3	–	1	–	–
2015	18	–	6	–	1	–	–	–	–
2016	18	4	6	2	1	–	–	–	–
2017	17	8	7	2	–	–	–	–	1

Заключение: Проектите с бюджетно финансиране, разработвани в Института за български език, се вписват в основните тематични направления. Липсва дългосрочен план, отразяващ приоритетните задачи, и оттам не са формулирани приоритетните

проекти, които трябва да бъдат изпълнявани в рамките на направленията. Проектите с външно финансиране спазват изискванията на финансиращата институция, което може да наложи включването на допълнителни изследователски теми и да доведе до ситуация, в която малко на брой учени трябва да изпълняват голям брой научни задачи в рамките на конкретен период. След приключването на проектите с външно финансиране липсва финансово осигуряване, което да гарантира устойчиво развитие на разработваната проблематика. При проектите с бюджетно финансиране може да се приложи дългосрочно планиране, докато при проектите с външно финансиране дългосрочното планиране е трудно.

I.4. Научна продукция на Института за български език

В контекста на обективните условия за развитие на научните изследвания в България постиженията на сътрудниците на Института за български език през последните шест години са сериозни. Значително е количеството научна продукция: книги (речници, монографии, сборници), студии и статии, публикувани в реномирани български и чуждестранни списания и поредици, тематични сборници и сборници от конференции (Таблица 2).

Таблица 2. Брой публикации и регистрирани цитирания в периода 2012 – 2017 г.

	Scopus	Web of Science	Монографии	Общо публикации	Цитирания
2012	3	3	17	288	233
2013	–	1	14	193	213
2014	2	3	9	235	248
2015	6	3	9	226	560
2016	6	11	13	265	871
2017	5	41	5	286	797

Анализът на количествените показатели показва, че през периода 2012 – 2017 г. публикационната активност на сътрудниците е относително постоянна (и съотнесима по обем с публикациите на другите хуманитарни институти). Тревожен факт е намаляването на броя на публикуваните монографии, което може да се обясни и с намаляването на броя на учените в Института. От друга страна, нараства броят на публикациите в Scopus и Web of Science. Засвидетелстваните цитирания се увеличават, което може да е следствие и от изискването за тяхното отчитане.

Участията в международни и национални конференции са относително малко спрямо броя на учените в Института (Таблица 3). През последните три години обаче се наблюдава съществено увеличение (около три пъти). Трябва да се отбележи, че

участието в конференции е свързано не само с качеството на предложените доклади, а и с финансовите условия. През последните три години Институтът прави необходимото, за да осигурява таксите за правоучастие и част от останалите разходи за командировки.

Таблица 3. Участие в конференции (брой доклади) в периода 2012 – 2017 г.

	Национални конференции	Международни конференции	Общо
2012	40	15	55
2013	71	23	94
2014	19	76	95
2015	84	79	163
2016	102	80	182
2017	34	107	141

Участието в конференции се поощрява и посредством организирането от Института на престижни научни форуми. В рамките на честването на годишнината от основаването му на 15 май стана традиция да се организират научни сесии и изложби. Традиция са и научните конференции, посветени на изтъкнати изследователи, свързани с Института за български език, както и международната конференция „Компютърната лингвистика в България“ и Международната конференция по българска лексикология и лексикография. Институтът за български език пръв сред хуманитарните научни институти в България постави началото на организирането на конференции с анонимно рецензиране на докладите и предварително публикуване на сборниците от конференции, като два сборника вече са приети в Web of Science.

Заклучение: Количеството научна продукция на Института за български език е значително, като общият брой на публикациите се запазва сравнително постоянен през периода. Все още не е голям броят на публикациите в индексирани и реферирани световни бази с данни, макар че общият им брой за последните шест години е 84, а само през 2017 г. те са 46. Институтът се стреми да запази и утвърди позициите си в международен мащаб по отношение на количеството, качеството и видимостта на научната си продукция (Специфична цел 5, Дейности 5.1, 5.2 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*), като насърчава публикуването в авторитетни международно реферирани научни списания. Засвидетелстваните цитирания са се увеличили повече от три пъти през 2017 г. в сравнение с 2012 г. Като се има предвид фактът, че от 2009 до 2017 г. броят на изследователите в Института е намалял повече от два пъти, положителни тенденции са повишаването на броя на публикации в световните бази с данни, запазването на общия брой публикации и повишаването на броя на регистрираните цитирания.

I.5. Дейности с общонационално значение

Институтът осигурява писмени консултации и изработва езикови експертизи, необходими за дейността на различни институции (министерства, държавни агенции, Народно събрание, институции към Европейската комисия и Европейския парламент, регионални администрации, Президента на Република България), съдебната система (Софийски градски съд, Софийски окръжен съд, Софийски районен съд, районни съдилища), компании, медии, издателства, обществени организации, частни лица. Тези експертизи се отнасят както до правописа, правоговора и пунктуацията, така и до значението, употребата, произхода и стилистичната характеристика на думите.

Службата „Езикови справки и консултации“ предоставя експертна помощ по въпросите на граматиката, правописа, правоговора и пунктуацията, както и по други въпроси, свързани с книжовноезиковата теория и практика. Експертите извършват консултации по телефона, по електронната поща ezikovispravki@ibl.bas.bg, както и посредством справочника „Езикови справки по интернет“ (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/>). Във вестник „Аз-буки“ и интернет справочника „Написаното остава. Пиши правилно!“ (http://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/) ежеседмично се публикуват актуални материали, свързани с лексиката, правописа и пунктуацията на българския език.

Институтът поддържа страницата „Езикови справки“ във Фейсбук – <https://www.facebook.com/ezikovi.spravki> (и аналог в Туитър – <https://twitter.com/ezikovispravki>), в която няколко пъти седмично се публикуват материали от пет езикови рубрики: значение и употреба на думите; нови думи; фразеологизми; правописни и пунктуационни правила и богатството на българските диалекти.

Учени от Института участват като експерти в комисии към държавни и правителствени институции, национални културни институции и др. Провеждат се образователни семинари по езикови въпроси при заявка от дадена институция.

Дейността на Института в рамките на кампанията „Написаното остава. Пиши правилно!“ е насочена към ученици и родители, учители, изследователи, университетски преподаватели, институциите, законодателите, медиите, и цели да покаже огромното значение на образованието и науката (и на грамотността като тяхна предпоставка) за развитието на обществото. В рамките на кампанията се провеждат езикови игри на открито и в интернет, занимателни уроци и викторини в часовете по български език и др.

Заклучение: Институтът разполага с необходимия капацитет да извършва експертна и консултантска дейност и да бъде активен изпълнител и партньор в проекти с общонационално значение. За да продължи успешното изпълнение на тези дейности, е необходимо да се запази и разшири висококвалифицираният научен състав, както и да се използват още по-успешно съвременните технологии. Ролята на Института като партньор на различни институции може да се повиши, ако се популяризират възможностите за съвместна дейност.

I.6. Национално и международно научно сътрудничество

Учените от Института за български език се стремят да затвърдят своите позиции в европейското изследователско пространство, като разширят участието си в международни научни колективи (Специфична цел 9, Дейности 9.1, 9.2, 9.3 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*).

Институтът си сътрудничи в рамките на официално подписани споразумения с Катедрата по български език към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Катедрата по български език при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян, Нов български университет, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Института за литература при Българската академия на науките и Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“. Институтът е инициатор и организатор (съвместно с университетските катедри по български език) на научния Форум „Българска граматика“, който събира езиковеди от цялата страна. Вече са проведени четири сбирки на Форума.

Институтът за български език е член на META-NET – европейска мрежа за високи постижения в областта на езиковите технологии, както и на *Европейската федерация на националните езикови институти*. Престижно е участието му в изработването на *Общославянския лингвистичен атлас*, в който са включени научни колективи от всички славянски страни, както и на *Европейския лингвистичен атлас* – дело на научни колективи от европейските страни.

Броят на международните проекти и на съвместните разработки с други научни институции в България показва, че Институтът за български език е търсен и авторитетен партньор. През последните шест години броят на международните проекти с чуждестранни партньорски институции в рамките на двустранните междуакадемични споразумения на БАН е, както следва: 2012 – 8, 2013 – 10, 2014 – 10, 2015 – 6, 2016 – 6, 2017 – 7 (вж. Таблица 1). Сътрудници на Института са национални делегати в четири Акции по програма COST. Основните партньори в неговото международно сътрудничество на равнище академии са предимно научни институции от славянските и балканските страни: Чехия, Полша, Русия, Словакия, Словения и Румъния. Междуакадемичният обмен предоставя добри възможности за сътрудничество, провеждане на работни срещи, семинари и осъществяване на съвместни публикации. През разглеждания период Институтът е участвал в четири международни проекта, финансирани от Европейската комисия, с партньори от Университета на Белград, Университета на Хамбург, Университета на Виена, Университета на Задар, Университета на Загреб, Вроцлавския технологичен университет, Университета на Загреб, Университета „Александру Йоан Куза“ в Яш, Университета на Лодз, Будапещенския университет по технологии и икономика, Германския център за изкуствен интелект (DFKI), Института за унгарски език към Унгарската академия на науките, Института за лингвистика към Словенската академия на науките; Института за информатика към Полската академия на науките, Института за изкуствен интелект към Румънската академия, технологичната компания „Тетраком“, технологичната компания „Атлантис“, латвийската компания за автоматичен превод „Тилде“ и др.

Учените от Института работят съвместно с български учени от чужбина и се стремят да привличат водещи специалисти от други страни (Специфична цел 3, Дейност 3.4 от на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*) чрез съвместни проекти и научни изследвания. Само през 2017 г. на работни посещения в Института са били 27 чуждестранни изследователи от 11 страни в рамките на общо 156 дни.

Заключение: Институтът има трайно установено сътрудничество с научни институции в България и чужбина, а научни колективи с учени от Института участват в няколко значими проекта, свързани с проучване на славянските и европейските езици. Спечелени са и проекти по програмите на структурните фондове, както и по различни програми, финансирани от Европейската комисия. Традиционно добро е сътрудничеството със сродни славянски и балкански институции. Налице е диспропорция в научния обмен: значително по-голям брой чуждестранни учени посещават Института в сравнение с българските учени, които имат възможности за научни посещения в чужбина. Преодоляването на несъответствието може да се постигне посредством по-ефективно използване на програмите Еразъм+, COST и др.

Необходимо е да се утвърди мястото на Института в европейското изследователско пространство и сред институции, които се занимават с проучване на националните езици, както и да се подпомогнат българистичните изследвания в чужбина. Неговата международна видимост ще се повиши и чрез изграждане на ефективна национална мрежа за научни и научноприложни изследвания в областта на българския език с водеща роля на Института за български език.

I.7. Издания на Института

Двете издавани от Института за български език списания – „Български език“ и „Балканско езиковедство“, се нареждат сред най-престижните и търсени издания в областта на езиковедската българистика и балканското езиковедство. В тях публикуват резултатите от своите най-нови теоретични и приложни изследвания не само учени от Института, но и специалисти от други институти на БАН, от много български университети, а също и от чужбина. Утвърдени чуждестранни учени са членове на редакционните им съвети.

Отделните броеве на сп. „Български език“ се подготвят на тематичен принцип. Освен оригинални научни изследвания, основани на съвременна методология, списанието публикува материали в рубриците „Езикова култура“ и „Рецензии обзори“, а два пъти годишно се представя библиография на българска езиковедска литература. Списание „Балканско езиковедство“ публикува оригинални изследвания по теоретични проблеми на балканското езиковедство, на взаимоотношенията между балканските езици – нови и древни, и на връзките с други индоевропейски и неиндоевропейски езици.

Списание „Български език“ и списание „Балканско езиковедство“ се реферират в: European Reference Index for the Humanities (ERIH Plus), Linguistics Bibliography Online (BRILL), Linguistics & Language Behavior Abstracts – PRO-QUEST, National Agency for the Evaluation of Universities and Research Institutes (ANVUR) – Италия, и др.

Редакционният съвет на сп. „Балканско езикознание“ е предприел стъпки за кандидатстване за индексирание в Scopus.

От 2014 г. след дългогодишно прекъсване беше подновено издаването на годишника „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, който беше приет за индексирание в Российский индекс научного цитирования (РИНЦ) през 2017 г.

Изданията на Института получават външно финансиране по конкурсите „Българска научна периодика“ на Фонд „Научни изследвания“. И в трите издания са внедрени процедури за анонимно рецензиране.

През 2015 г. е създадена Електронната библиотека „Българско езикознание“ (<http://ibl.bas.bg/informatsiya/uslugielektronna-biblioteka>), която включва такива значими трудове на учени от Института за български език като: *Старобългарски речник*, *Български диалектен атлас*, *Български етимологичен речник* и др.

Заключение: Научното качество на изданията на Института за български език е гаранция за видимостта на публикациите и за утвърждаване на неговата роля като водещ национален център за изследване на българския език. Необходимо е включването на изданията в световните бази с данни Scopus и Web of Science.

I.8. Обобщение на силните и слабите страни, заплахите и възможностите, свързани с научната дейност на Института за български език при Българската академия на науките (Таблица 4)

Таблица 4. Обобщен анализ на научната дейност

Силни страни:	Слаби страни:
<p>В дейността на Института е постигнат баланс между фундаментални и приложни изследвания върху историята и съвременното състояние на българския език.</p> <p>Научните разработки на Института имат ключово значение за изследванията на националната идентичност и културноисторическото наследство.</p> <p>Институтът има сериозен брой научни публикации, както с теоретичен, така и с приложен характер.</p> <p>Институтът извършва експертни дейности, подпомагащи различни институции и с висока обществена значимост.</p>	<p>Съществува риск от липса на капацитет за покриване на нови научни направления, свързани с изискванията на обществото и технологичното развитие поради недостатъчно финансиране.</p> <p>Не се осъществяват необходимите теренни изследвания, свързани с българските диалекти, произхода на имената и др., поради недостатъчно финансиране.</p> <p>Незадоволителна е международната видимост на научната продукция, свързана с по-малкото публикации и цитирания в индексирани издания.</p> <p>Липса на достатъчна видимост на общественополезната дейност.</p>

Установени са трайни научни контакти и партньорства с висши училища, научни институти и водещи европейски научноизследователски институции, работещи по езикови проблеми.	Невъзможност за използване на пълния капацитет за (международно) научно сътрудничеството поради недостатъчно финансиране.
Възможности:	Заплахи:
<p>Устойчиво развитие на Института за български език като научна институция с водещи позиции в областта на изследванията на българския език.</p> <p>Балансирано разпределение и разширяване на научните изследвания по тематични направления.</p> <p>Включване на изданията на Института в международно признатите бази с данни за индексирание и реферирание.</p> <p>Разширяване на общественополезната дейност на Института, включително с помощта на съвременните технологии.</p> <p>По-успешно интегриране в европейското и световното изследователско пространство.</p>	<p>Неизпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г.</p> <p>Фокусиране върху краткосрочни (приложни) изследвания в зависимост от спечеленото външно финансиране.</p> <p>Отрицателни последици от евентуална липса на адекватна политика за развитие на езиковите технологии.</p> <p>Негативно влияние на липсата на финансиране върху публикационната и издателската дейност.</p> <p>Изоляция вследствие на липса на финансови възможности за подкрепа на международното научно сътрудничество и загуба на водещи учени.</p>

II. Образователна дейност на Института за български език

Дейностите, свързани с обучение на специалисти, са съществена част от работата на Института за български език. Обучението на докторанти осигурява добре подготвени професионалисти както за нуждите на Института, така и за други организации. Обучението на студенти подпомага систематизацията и апробацията на научното знание, а работата с учители и ученици предоставя отлични възможности за приложение на изследователските подходи в обучението по български език.

II.1. Обучение на докторанти

Институтът за български език провежда обучение на докторанти в професионалното направление „Филология“, шифър 2.1. по научните специалности „Български език“ и „Общо и сравнително езикознание“. Програмата „Български език“ за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ подготвя специалисти в областта на синхронното и диахронното развитие на българския език с фокус върху различни научноизследователски направления (съвременен български език, морфология, синтаксис, българска лексикология и лексикография, българска терминология и терминография, история на българския книжовен език, българска

диалектология и лингвистична география). Програмата за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ в областта на общото и сравнителното езикознание подготвя специалисти в областта на теоретичната лингвистика и сравнителното изследване на езикови явления и лингвистични проблеми в контекста на редица научноизследователски направления, сред които са: общо езикознание, сравнително езикознание, психолингвистика, етимология, ономастика, приложна ономастика, етнолингвистика, компютърна лингвистика, компютърна лексикография.

През последните шест години в Института са обучавани 20 докторанти: десет в редовна докторантура, седем в задочна докторантура и трима на самостоятелна подготовка (Таблица 5).

Таблица 5. Брой на зачислените докторанти в периода 2012 – 2017 г.

година	редовна	задочна	свободна	Български език	Общо и сравнително езикознание	Общо
2012	1	–	1	1	1	2
2013	1	3	–	–	4	4
2014	1	2	–	3	–	3
2015	3	–	2	4	1	5
2016	4	2	–	3	3	6
2017	–	–	–	–	–	–
Общо	10	7	3	11	9	20

Както броят на новите докторанти, така и съотношението между общия брой на докторантите за дадена година и броя на учените в Института са добри с оглед на запазване на приемствеността между поколенията и осигуряване на подготвени специалисти в съответната научна област. Тревожен е фактът, че през 2017 г. няма зачислени докторанти.

През периода 2012 – 2017 година успешно защитилите докторанти са 14 на брой (Таблица 6) – успеваемостта е много добра, като се има предвид, че през 2015 г. са зачислени 5 докторанти, а през 2016 г. – 6 докторанти, чието обучение още не е приключило. Голям процент (над 57%) от докторантите свързват по-нататъшната си професионална реализация с Института – 8 от успешно защитилите са останали на работа в него (към края на 2017 г.). Останалите са намерили реализация в Софийския университет, Пловдивския университет и в чуждестранни университети и изследователски центрове, което показва ролята на Института за български език за обучението на квалифицирани специалисти, търсени у нас и в чужбина.

Таблица 6. Брой на защитилите докторанти в периода 2012 – 2017 г.

година	редовна	задочна	свободна	Български език	Общо и сравнително езикознание	Общо
2012	–	2	1	–	3	3
2013	–	–	1	1	–	1
2014	2	–	1	1	2	3
2015	2	–	1	2	1	3
2016	1	–	2	2	1	3
2017	1	–	–	1	–	1
Общо	6	2	6	7	7	14

Успешното обучение на докторантите се определя и от активното им включване в научната дейност на Института – предоставя им се възможност за участие в научни проекти и форуми, както и за научни публикации. За периода 2012 – 2017 г. Институтът е участвал в три проекта по Схемата за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ към Европейския социален фонд, като в един е бил водеща организация, а в два – партньорска организация (на екипи от Софийския университет, съответно от Факултета по славянски филологии и Факултета по математика и информатика). 30 изявени специалисти от България и 12 други държави (Германия, Испания, Нидерландия, Великобритания, Словения, Норвегия, Италия, Сърбия, Румъния, Канада, Франция, Полша) са участвали като лектори и научни консултанти в рамките на обучителните дейности, провеждани по трите проекта през периода от 2012 г. до 2015 г. Докторантите на Института използват успешно възможностите за специализации по програмата Еразъм+. Предприемат се мерки за разширяване на възможностите, които предоставя докторантурата като първа стъпка в научната кариера (Специфична цел 3, Дейности 3.1, 3.3 на *Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030*), чрез включване на докторантите в научни задачи, участие в конференции, осигуряване на допълнително финансиране, както и посредством Програмата за подпомагане на младите учени в БАН.

Институтът предлага специализация на докторанти и постдокторанти от България и чужбина – през периода са приемани на краткосрочни специализации докторанти, постдокторанти и гост-изследователи от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Института за изкуствен интелект към Румънската академия, Анкарския университет, Бердянския държавен педагогически университет.

Заклучение: Обучението на докторанти в Института за български език е успешно, полагат се грижи за осигуряване на добри условия за подготовка на докторантите, включително чрез участие в програми за подпомагане на тяхната дейност. В бъдеще трябва да се запази средният брой на докторантите от последните шест години, както и да се работи ефективно за тяхната отлична професионална подготовка.

II.2. Обучение на студенти

Част от учените от Института за български език имат сериозен опит в преподавателската дейност – водят лекционни курсове и семинарни упражнения в редица български университети (Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Националната академия за театрално и филмово изкуство, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, УниБИТ и др.). В редица случаи дипломантите с ръководители от Института за български език успешно защитават дисертация и се ориентират към научна кариера. През последните шест години учени от Института са били лектори по български език в чуждестранни университети в Украйна, Италия, Франция и Румъния.

Институтът приема специализанти по програмата за обучение на студенти в рамките на проект „Студентски практики“ по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“, някои от които вече са докторанти в Института.

Изследователската и преподавателската работа са свързани и взаимно се стимулират, затова е полезно научните работници да имат контакт със студентската аудитория. Наблюдават се две тенденции: липса на преподавателска дейност или много ограничена преподавателска дейност на относително голям брой изследователи, а в единични случаи – прекомерно висока заетост с преподаване.

Заклучение: Учените от Института за български език са търсени лектори в българските университети. Преподавателската дейност на това равнище на обучение не е голяма, но може да се разшири посредством разработването на специализирани курсове и изнасянето на отделни лекции по покана на университетите в България и чужбина. Експертното знание на учените от Института може да намери успешно приложение и при създаването на учебници и помагала за студенти.

II.3. Дейност за нуждите на училищното образование

От 2017 г. Институтът предлага курсове за повишаване на професионалната квалификация на учители по български език, а от 2016 г. организира годишния Форум „Изследователски подходи в обучението по български език“, в който се включват учени, университетски преподаватели, учители и експерти по български език. В отделните издания на Форума са взели участие десетки учители, като работата му се съчетава и с провеждането на курсове за повишаване на квалификацията на преподавателите по български език.

В рамките на научноизследователската си дейност Институтът за български език традиционно се стреми не само да поддържа връзки с образователните институции и

обществото като цяло, но и да ги интензифицира (Специфична цел 10, Дейност 10.1 на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030). През 2017 г. за това спомогна изпълнението на проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, финансиран в рамките на дейността „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“ (ПМС No 34708.12.2016 г., т. 5).

Млади учени от Института участваха в проекта „Заедно напред“ (БС-33.14-1-06101.10.2015) по приоритета „Осигуряване на равен достъп до качествено образование на деца и ученици от етнически малцинства“, чийто бенефициент беше Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“. Работата по проекта беше свързана с прилагане на нови изследователски практики, които, от една страна, правят обучението по български език привлекателно, а от друга страна, помагат на учениците да анализират и изследват, стимулират самостоятелната им работа и мислене. В рамките на проекта „Заедно напред“ бяха подготвени и представени уроци за усвояване на нов материал и упражнения; бяха организирани и проведени празници на знанието в ОУ „Кирил и Методий“, гр. Ихтиман; ОУ „Васил Левски“, с. Новачене; ОУ „Васил Левски“, гр. Ботевград.

В изпълнение на националната програма „Роден език и култура зад граница“ на Министерството на образованието и науката, Министерството на външните работи и сдружение „Хоризонти“ – Охрид, учени от Института ежегодно провеждат летни курсове за кандидат-студенти по български език и литература в Република Македония и Република Косово.

Заклучение: През последните години Институтът за български език реализира успешно редица дейности, които са пряко насочени към приложение на научните постижения в образованието, където те са особено необходими. Работата в тази насока се развива не само у нас, но и сред младежи от български произход в чужбина. По този начин Институтът използва успешно своя капацитет за решаването на важни обществени проблеми, свързани с образованието по български език в училище и запазване на националната идентичност на българите в чужбина.

II.4. Обобщение на силните и слабите страни, заплахите и възможностите, свързани с образователната дейност на Института за български език при Българската академия на науките (Таблица 7)

Таблица 7. Обобщен анализ на образователната дейност

Силни страни:	Слаби страни:
Висока квалификация на учените – научни ръководители и преподаватели.	Недостатъчно финансиране на докторантите по време на тяхното обучение.

<p>Приложение на изследователски подходи и използване на езикови ресурси и технологии на всички равнища в обучението по български език.</p> <p>Включване на докторантите в научни задачи и осигуряване на възможности за допълнителното им финансиране чрез различни програми и проекти.</p>	<p>Неясна процедура за връщане на стипендии при неуспешно завършена докторантура.</p> <p>Липса на достатъчна информираност сред студентите и обществото за възможностите за изследователска работа в Института за български език.</p>
Възможности:	Заплахи:
<p>Широко използване на новите технологии на всички равнища в обучението по български език.</p> <p>Разширяване на дейностите, насочени пряко към прилагане на изследователските подходи в обучението.</p> <p>Разширяване на обучението по български език на наши сънародници зад граница.</p>	<p>Недостиг на квалифицирани научни ръководители.</p> <p>Нисък брой на новоприетите докторанти в резултат на ниските стипендии.</p> <p>Ограничена мобилност на докторантите в резултат на сериозния недостиг на средства.</p>

III. Научен състав на Института за български език

Най-важната предпоставка за успешното изпълнение на Стратегията за развитие на Института за български език е качественият научен състав.

III.1. Анализ на научния състав на Института за български език

Към началото на 2018 г. в Института работят на щат 11 професори, 18 доценти, 24 главни асистенти и 5 асистенти. Само преди 10 години научният състав е бил в двоен размер. Най-многобройна е групата учени на възраст между 36 и 50 години. Учените между 51 и 60 години, макар и в по-малък възрастов диапазон, са само с един по-малко. В идеалния случай разпределението на учени по възраст между 26 и 45 години и между 46 и 65 години трябва да е еквивалентно. За разглеждания период съотношението е 148 (средно по 24.7 души на година в по-ниския възрастов диапазон) към 210 (средно по 35 души на година в по-високия възрастов диапазон). Тъй като средният брой на научния състав (макар че варира) е 60 – 61 души на година, разлика от над 10 души на година в полза на по-високия възрастов диапазон може да се характеризира като негативна (Таблица 8).

Таблица 8. Възрастов състав на учените по години за периода 2012 – 2017 г.

Възраст година	Под 26	26–30	31–35	36–40	41–45	46–50	51–55	56–60	61–65	Над 65	Общ о длъ жно ст
Общо 2012 – 2017	4	12	32	63	41	26	43	86	55	2	Общо
в %	1,1	3,3	8,79	17,3	11,26	7,14	11,81	23,35	15,1	0,55	
2012	–	1	12	9	6	4	9	20	4	–	66
2013	–	2	8	11	4	4	9	16	8	–	62
2014	–	2	3	12	6	3	7	16	6	1	56
2015	2	3	2	13	6	5	6	14	8	1	59
2016	1	3	3	10	9	5	7	11	14	–	63
2017	1	1	4	8	10	5	5	9	15	–	58

В някои секции се наблюдава недостиг на млади квалифицирани специалисти, а в други – недостиг на специалисти. Необходимо е да се изготви и приложи стратегия за осигуряване на приемственост между научния състав на Института, като се преодолее негативната тенденция, която се наблюдава в момента. Основен инструмент в това отношение е обучението на докторанти в приоритетните тематични области. Трябва да се изработи ясна политика за определяне на необходимия брой докторанти спрямо отделните тематични области, така че постоянното обновяване на човешкия потенциал да бъде естествено и адекватно на тенденциите.

Наред с това разпределението на научния състав по академични длъжности показва приблизително равен брой на асистентите спрямо професорите и на главните асистенти спрямо доцентите с малък превес на първите категории (Таблица 9), което показва, че се наблюдава слабо забавяне на академичното израстване, тъй като в идеалния случай групите би трябвало да бъдат еквивалентни.

Необходимо е да се увеличи интензивността на обучение и квалификация – да се повишат изискванията за придобиване на широки познания в дадена научна област, както и в сродни научни дисциплини. Развитието на младите научни работници може да бъде подпомогнато чрез въвеждане на правила за възлагане на индивидуални планове за развитие; участие в изследователски задачи; поощряване при приети доклади за участие в (международни) конференции и семинари; обявяване на конкурси за повишение. Трябва да продължи усъвършенстването на професионалната компетентност (знания и умения за извършване на научноизследователска дейност в конкретна област на езикознанието) и ключовите компетентности (комуникативни

умения, умения за работа с компютърна техника, работа в екип, самообучение и др.). Необходимо е да се подобрят възможностите за професионална квалификация на всички учени, за повишаване на конкурентоспособността, за надграждане и усъвършенстване на знанията и уменията.

Таблица 9. Състав по длъжности за периода 2012 – 2017 г.

Длъжности / година	Доктори	Асистенти	Гл. асистенти	Доценти	Професори
2012		14	23	21	7
2013	2	9	24	19	8
2014	–	12	16	21	7
2015	–	9	24	18	9
2016	–	10	24	19	8
2017	–	5	24	18	11
Общо	2	59	135	116	50
Средно	0.33	9.83	22.5	19.33	8.33

За ползотворна комуникация в научната сфера, както и за обмен на знания и умения между изследователи в една или в различни научни области от важно значение е организирането и провеждането на специализирани семинари, дискусии, работни срещи, публични представяния на научни разработки с теоретичен или приложен характер.

Макар че не е отразено в таблиците, разпределението по пол е 9 : 1 по отношение на жени спрямо мъже, което представлява дисбаланс.

Заключение: Основният капитал на Института за български език е изследователският състав.

Съществува трайна тенденция към намаляване на числеността на научния състав в сравнение с 2009 г. В същото време научните задачи се увеличават, наблюдава се повишаване на интензивността на научните изследвания.

Без изявени учени с високи научни постижения, които да привличат и задържат докторанти и нови сътрудници и да създават научни школи, няма възможност да се постигат значими научни резултати.

III.2. Стимулиране на високите научни постижения на изследователите в Института за български език

С цел стимулиране на високите научни постижения след 2012 г. в Института за български език бяха учредени и възстановени следните научни награди (<http://ibl.bas.bg/>)

informatsiya/nagradi/)): Голямата награда на Института за български език за наука (присъждана веднъж на две години); Награда на Института за български език за най-добра книга на годината; Награда на Института за български език за постижения на млад учен – до 35 години; Плакет и грамота за заслуги към Института за български език; Златна и сребърна значка на Института за български език за върхови научни постижения (присъждани при кръгли годишнини на чуждестранни и български учени). Всички награди имат предимно академичен престиж, но може да бъдат комбинирани и с финансова подкрепа в бъдеще.

През 2014 г. беше възстановена ежегодната награда за научни изследвания по езикознание на името на бележития български езиковед академик Владимир Георгиев – за последните четири години наградата е присъдена на четири труда (два колективни и две монографии), а два монографични труда бяха удостоени с грамота за отлични постижения в областта на езикознанието.

Наградата за най-добра книга на годината на Института за български език, която се връчва ежегодно на празника на Института – 15 май, е присъдена на девет труда (седем колективни и две монографии). Двама са носителите на наградата за млад учен „Проф. Любомир Андрейчин“ (за 2012 г. и за 2013 г.).

През последните шест години носители на почетния знак на Института за български език – златна значка, който се присъжда за значителни заслуги към развитието на българската езиковедска наука и на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, станаха шестнайсет учени от и извън Института. С почетния знак – плакет за изключителни заслуги за развитието на българската езиковедска наука и Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, бяха удостоени трима учени от Института.

Учените и специалистите с висше образование от Института се атестират редовно: най-малко на три години. Атестационната карта е разработена в резултат на задълбочен анализ на научната дейност на Института и съпоставка между различните типове дейности: научна, приложна, образователна, административна. Резултатите от последната атестация бяха използвани за материално стимулиране на базата на следния основен принцип: всички, преминали успешно атестацията, получават допълнително възнаграждение, а по-добре представилите се – по-голямо (в зависимост от финансовите възможности на Института, които все още не са добри).

Заключение: Институтът има развита система за присъждане на научни награди. Много малка част от тях са придружени с финансово стимулиране, което, от своя страна, също не е голямо, но в бъдеще следва да се увеличи. Трябва да се поощрява представянето на научната продукция на Института за оценяване от други български и международни институции.

Институтът има развита система за атестиране на научния състав, която вече успешно се използва за диференцирано заплащане с цел стимулиране на по-високите научни резултати.

III.3. Обобщение на силните и слабите страни, заплахите и възможностите, свързани с научния състав на Института за български език при Българската академия на науките (Таблица 10)

Таблица 10: Обобщен анализ на научния състав

Силни страни:	Слаби страни:
<p>Квалифициран и опитен научен състав, доказал възможностите си за качествени научни изследвания и обучение на специалисти.</p> <p>Разработени и редовно прилагани високи критерии за научно израстване.</p> <p>През последните години се наблюдава подмладяване на научния състав.</p>	<p>Трайна тенденция за намаляване на научния състав.</p> <p>Нисък социален статус на учените, ниски заплати и малка разлика в заплащането за различните длъжности.</p> <p>Тенденция на нарушаване на оптималното съотношение във възрастовата структура.</p>
Възможности:	Заплахи:
<p>Бъдещето и на Института зависи от постигането на балансирано разпределение по възраст и научни длъжности.</p> <p>Институтът има възможности да се утвърди като реномирана институция за обучение на млади учени не само от страната, но и от чужбина.</p> <p>В Института работят инициативни учени, готови за създаване на нови научни партньорства.</p>	<p>Наблюдава се тревожна тенденция за превръщане на Института в неатрактивно място за работа.</p> <p>Застаряването на научния състав е реална заплаха, както и липсата на интерес от страна на млади хора да постъпят на работа в Института.</p> <p>Съществува риск от загуба на капацитет за привличане на докторанти поради лоши финансови условия и нисък обществен престиж.</p>

IV. Финансови ресурси на Института за български език

IV.1. Кратко описание и анализ на финансовите ресурси на Института за български език

Бюджетната субсидия на Института за български език за 2017 г. възлиза на 1 023 626 лв. След приспадането на средствата, необходими за приоритетни и централизирани разходи, са разпределени 970 991 лв. От тях 723 210 лв. са за трудови възнаграждения и осигуровки (покриват 84% от необходимите за целта средства) и 247 781 лв. се разпределят въз основа на постигнати резултати. Средната брутна работна заплата на Института за български език за 2017 г. възлиза на 739 лв., докато за страната

тя е 982 лв. През 2018 г. бюджетната субсидия на Института за български език беше увеличена с над 20 % (222 138 лв.), което, макар и да не решава напълно финансовите проблеми, създава предпоставки за нормализиране на дейността.

Средствата от обучение, услуги, научна литература и от стопанска дейност (наеми) варират в периода 2012 – 2017 г., но размерът им не надвишава 2 % от собствените приходи и трансфери. Собствените приходи на Института не могат да се използват за повишаване на основните заплати на служителите.

Основната част от бюджетната субсидия се изразходва за трудови възнаграждения, които включват работни заплати и осигурителни вноски, обезщетения по Кодекса на труда и стипендии (Таблица 11). На второ място по значимост са разходите за текуща издръжка, членски внос и международна дейност. Капиталовите разходи и тези за издръжка са част от общите разходи и се покриват основно от собствените приходи. През 2018 г. за първи път от 2009 г. насам има увеличение на работната заплата на различните длъжности и очакванията са, че този процес ще бъде траен и необратим.

Таблица 11. Структура на разходите на Института за български език от бюджетната субсидия

Година	ФРЗ	Осигуровки работодател	Стипендии	Обезщетения	Защити	ТБО
2012 г.	636 841	115 677	5 850	1 525	4 600	
2013 г.	660 726	118 123	12 600	4 039	5 000	1 794
2014 г.	732 060	131 771	10 800	15 204	2 400	1 816
2015 г.	725 181	143 847	31 050	11 174	9 350	1 792
2016 г.	725 821	120 000	35 100	14 626	8 800	1 388
2017 г.	858 084	128 000	31 950	4 483		

През последните шест години Институтът е получил външно финансиране на обща стойност над 1 милион лева (Таблица 12).

Таблица 12. Постъпили външни средства в периода 2012 – 2017 г.

Година	ФНИ	ЕК	Стр. фондове	Други
2012	–	164 655	67 984	3 322
2013	26 950	51 985	39 812	62 237
2014	6 000	78 325	153 069	80 634

2015	–	–	61 282	22 814
2016	65 000	–	–	75 335
2017	110 845	128 438	–	107 578

Сумата, получена от външно финансиране, разпределена по години, не е голяма, а тенденцията към намаляване на средствата е много тревожна

Заключение: Бюджетната субсидия на Института за български език, след приспадане на приоритетните и централизирани разходи, е ниска по отношение на покриването на трудовите възнаграждения и осигуровките на персонала дори при сегашното много ниско ниво на заплатите.

Основен финансов проблем на Института е ниското ниво на трудовите възнаграждения, което не само води до нисък социален статус на учения, но затруднява привличането на млади учени и е предпоставка за понижаване на средното научно ниво на изследователите. Трябва да се има предвид, че основните заплати не могат да се изплащат от средства по договори (такава е и световната практика). Институтът покрива разходите си за научни изследвания изцяло от средства по научни проекти. Капиталовите разходи също се покриват от собствени средства.

IV.2. Обобщение на силните страни, слабите страни, заплахите и възможностите, свързани с финансовите ресурси на Института за български език при Българската академия на науките (Таблица 13)

Таблица 13. Анализ на финансовите условия

Силни страни:	Слаби страни:
<p>Бюджетно субсидиране. Поставено е началото на разпределение на част от бюджетната субсидия въз основа на постигнати резултати. Участие в изпълнението на национални и международни проекти.</p>	<p>Крайно недостатъчна бюджетна субсидия за дейностите на Института. Сравнително нисък дял на средствата, разпределяни според резултатите. Относително малък брой на спечелените проекти с външно финансиране.</p>
Възможности:	Заплахи:
<p>Реалистична бюджетна субсидия, която да отговаря на значението и мащаба на дейността на Института за български език.</p>	<p>Неизпълнение на плановете за повишаване на финансирането в <i>Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г.</i></p>

Възможност за привличане на значими средства по национални и международни научни проекти. Целево финансиране за изпълнението на важни задачи с общонационално значение.	Повишаване на бюджетната субсидия единствено във връзка с покриването на работните заплати. Риск от понижаване на собствените приходи.
--	---

V. Инфраструктура на Института за български език

Тъй като научният състав на Института беше разгледан отделно, в научната инфраструктура на Института за български език се включват само сградният фонд, технологичните и информационните ресурси.

V.1. Сграден фонд

Рационалното използване на сградния фонд е предпоставка за осигуряване на подходящи условия за работа. Поетапно бяха ремонтирани основно всички стаи на Института: беше сменена дограмата, беше възстановена и подновена отоплителната система на сградата. В момента електрическата инсталация в цялата сграда и асансьорите се нуждаят от основен ремонт. Възможно е да се предвидят мерки за енергийна ефективност – отчитане на топлообмена и регулиране на радиаторите. Институтът е домакин на сградата и в началото на 2012 г. беше сключен договор с останалите институти, които се помещават в бл. 17 на бул. „Шипченски проход“ 52, с който се регламентира поддръжката на общите части и разпределението на разходите за тях между институтите.

Заключение: Макар че сградният фонд е ремонтиран, възможно е допълнително осъвременяване и оптимизиране на разходите за поддръжка.

V.2. Технологични ресурси

Институтът разполага със сравнително модерно компютърно оборудване, закупено през последните няколко години основно в рамките на външно финансирани проекти. За намаляване на разходите и увеличаване на ефективността мрежата от компютри в Института е свързана с общ принтер и скенер. Апаратурата се нуждае от постоянно обновяване и поддържане, както и от оптимално разпределение във връзка с нуждите на изследователите и финансовите възможности. Липсват финансови възможности за закупуване на апаратура за специализирани научни изследвания (съвременна апаратура за следене на очните движения при четене, многоканално ЕЕГ за изследване на мозъчната активност по време на обработка на езикова информация, както и специализиран софтуер за тях).

Заключение: Осигурено е основното компютърно оборудване. Необходими са средства за неговото осъвременяване и специализирана апаратура.

V.3. Качествено информационно обслужване

Вътрешната мрежа на Института е сравнително нова и добре изградена. Поддържа се добро съвременно обслужване. Интернет страницата <http://ibl.bas.bg> се обновява непрекъснато и на нея се публикува редовно информация за постиженията на Института, текущи проекти и други материали. Внедрена е Система за поддържане и управление на съдържание, която предоставя възможност за бърз и лесен обмен на информация. Прототип на системата се използва от Научния съвет за предварително запознаване с постъпилите документи за обсъждане.

Заклучение: Осигурено е необходимото информационно обслужване. При наличието на допълнителни средства то може да се оптимизира.

V.4. Библиотека

Библиотеката на Института за български език разполага с над 40 000 тома. Фондът на библиотеката е обогатен от дарените лични библиотеки на акад. Стефан Младенов, акад. Александър Теодоров-Балан, чл.-кор. Иван Леков. Освен с изданията на Института и трудовете на неговите сътрудници библиотеката разполага с ценни първи издания от възрожденския период, с редки справочници, енциклопедии и е една от малкото специализирани научни библиотеки по езикознание в страната. Библиотеката е достъпна за външни потребители по разработен правилник.

Беше създаден Библиотечен съвет и бяха направени сериозни крачки към подобряване на работата на библиотеката – хиляди томове ценна литература бяха спасени. Липсват големи възможности за закупуване на нова литература.

Заклучение: Едно от необходимите условия за провеждане на висококачествени научни изследвания е наличието и поддържането на съвременна библиотека. По тази причина средствата за обновяването и поддържането на библиотечния фонд трябва да се увеличат.

IV.5. Обобщение на силните страни, слабите страни, заплахите и възможностите, свързани с инфраструктурата на Института за български език при Българската академия на науките (Таблица 14)

Таблица 14. Анализ на научната инфраструктура

Силни страни:	Слаби страни:
Достатъчен към момента сграден фонд за извършване на научните дейности.	Липса на финансова обезпеченост за поддръжка и развитие на технологичната и информационната инфраструктура.
Добре организирана в технологично и информационно отношение научноизследователска структура.	Липса на финансова обезпеченост за модернизиране на сградния фонд.
Богата библиотека.	

Възможности:	Заплахи:
Развитие на научна инфраструктура, осигуряваща високо ниво на научните и научноприложните изследвания. Ефективно приложение на възможностите на съвременните информационни и комуникационни технологии.	Сериозен риск от липса на обновяване на технологичната и информационна инфраструктура и нейното дългосрочно морално остаряване. Износване и липса на обновяване на сградния фонд.

VI. Изводи от анализа

Със значимите си научни постижения, с безспорната си роля за обществото и държавата, със значението си за популяризиране на езиковата проблематика, с активното участие в обучението на студенти и докторанти, с участието си в редица успешни международни проекти, с ролята си за запазване на националната идентичност и за съхранение и разпространение на езиковото културноисторическо наследство Институтът за български език доказва през годините, че е водещ център за изследване на българския език в страната и по света, както и за определяне на националната езикова политика. Добре организираната научноизследователска структура позволява да се регулират академичното развитие и възрастовата динамика. Институтът и учените, работещи в него, се радват на установени трайни връзки с научни и образователни институции в България и чужбина.

Предизвикателствата, които Институтът трябва да приеме, са свързани с ефективното използване на възможностите, които създават съвременните технологии, определящи и навлизането на нови подходи за създаване, съхранение и използване на информация.

Основните проблеми, пред които се изправя Институтът, са свързани с недостатъчното финансиране на научноизследователската дейност от държавния бюджет. Тревожна е тенденцията да се реализират научни проекти, които са с изключително нисък бюджет. При проекти с нисък бюджет участието в реномирани конференции и краткосрочни специализации в чужбина, снабдяването със специализирана литература и специализирани технически средства (например високопроизводителен скенер за фишове) стават невъзможни. Наблюдават се две крайности, всяка от които може да бъде отрицателна сама по себе си – участие на учените в индивидуални проекти, чийто резултат може да е с малка обществена значимост, или участие на един учен в много проекти едновременно, което може да се отрази на качеството на работата или на продължителността на проектите. Макар че се стимулира финансирането на проекти на конкурсно начало, в това отношение също може да се отбележат някои проблеми – при конкуренцията за финансиране някои по-атрактивни към даден момент теми може да изместят важни дългосрочни задачи на Института.

Тревожна е нарушената възрастова структура на научния състав, както и трайната тенденция за отлив на младите специалисти от науката. Намалването на броя

на изследователите в Института почти два пъти в сравнение с 2009 година трябва да бъде спряно и тенденцията да бъде обърната.

Налице са финансови ограничения за подобряването на техническата и информационната инфраструктура, както и за осъвременяване на сградния фонд.

В обобщение, ниското финансиране пряко влияе на продуктивността и качеството на научната продукция. Основните негативни тенденции, които бяха формулирани: ниското заплащане на научния труд, недостатъчната и остаряла инфраструктура и липсата на качествени млади хора, са свързани с недостатъчното финансиране на дейностите на Института в продължение на десетилетия. Увеличаването на бюджетното финансиране и ефективното привличане на външни средства трябва да стане траен и необратим процес.

Б. Мисия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките е национален научен център за фундаментални и научноприложни изследвания на българския език – на неговото съвременно състояние, история, диалектно многообразие и връзките му с други езици.

Главен обект на изследване е езикът на българите, който е един от основните елементи на националната ни идентичност и средство за комуникация във всички обществени сфери. Научните проекти, разработвани в Института, допринасят за запазване на езиковото културноисторическо наследство на България, за съхраняване на националната идентичност, за развитие на българското общество и за подпомагане на националната езикова политика. Българистичните изследвания в областта на лексикологията, терминологията, историята на езика, диалектологията, етимологията, ономастиката, етнолингвистиката, както и съпоставителните изследвания открояват богатството и спецификата на българския език и са ценен принос към проучване на културното многообразие в Европа и света. Учените от Института използват най-съвременни методи от областта на теоретичната и приложната лингвистика, включително при създаването на общодостъпни езикови ресурси и програми за обработка на езика, за да гарантират високата научна стойност на постигнатите резултати.

Научните изследвания съответстват на основните тематични области, приети от Научния съвет на Института през 2012 г., и са фокусирани върху:

- **Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език.**

В Института се изследва функционирането на граматичната система на съвременния български книжовен език. Изучава се писмената практика и се кодифицират правописните и пунктуационните норми. Проучват се развойните процеси и съвременното състояние на българската лексика и се извършва лексикографско описание на основния лексикален фонд на българския език. Специално внимание се отделя на най-новите процеси в лексиката и фразеологията.

- **Запазване и стратегическо утвърждаване на българската национална идентичност като част от културното разнообразие в Европа и света.**

Съществен дял в научната дейност на Института за български език заема комплексното проучване на историческия развой на българския език. Изследват се и се издават писмени езикови паметници от периода IX – XIX век, осъществяват се проучвания както в областта на историческата диалектология, така и върху съвременните български диалекти. Извършват се етимологични и ономастични изследвания. Проучването на произхода на лексиката, съпоставителните, етнолингвистичните и ономастичните изследвания са определящи за изясняването на генезиса на българския народ, на неговата материална и духовна култура през вековете, както и на неговия принос в европейското културно наследство.

- **Разработване на езикови ресурси и езикови технологии за специализирана и масова употреба.**

В Института за български език се извършват теоретични изследвания в областта на граматичната структура и лексикалния състав на българския език с методите на корпусната и компютърната лингвистика. Разработват се езикови ресурси (компютърни едно- и многоезикови речници, едноезикови и паралелни корпуси, Българският уърднет и др.) и програми за тяхната обработка (за морфологичен, синтактичен и семантичен анализ, за проверка и корекция на правописа и граматиката, за лингвистична анотация, за автоматично извличане на информация, за автоматичен превод и др.). Институтът посреща съвременните предизвикателства, свързани с изграждането на приобщаващи, новаторски и мислещи общества, и се ориентира към създаването на езикови ресурси и програми за обработка на езика, които са общодостъпни отговарят на обществените потребности.

• Информационно и експертно обслужване на българската държава и общество.

Лексикографската продукция на Института (която включва многотомния академичен *Речник на българския език*, многотомния академичен *Български етимологичен речник*, правописните речници, поредицата исторически речници, поредицата терминологични и етнолингвистични речници, двуезикови речници и др.) е насочена към задоволяване на нуждите на съвременното общество от качествени и професионално изработени справочници като източник на информация за значението, употребата, формите, правописа и произхода на думите в българския език.

Сътрудниците на Института изготвят различни по характер писмени езикови становища и експертизи за нуждите на съдебната система, министерствата, общините, различни учреждения, обществени организации и граждани.

• Приложение на изследователски подходи и езикови технологии в обучението по български език.

Институтът за български език предоставя богати възможности и създава добри практики за прилагане на натрупаните теоретични лингвистични знания в обучението по български език, като създава разнообразни интерактивни задачи за колективна и самостоятелна работа. Разработват се нови изследователски подходи, които, от една страна, правят обучението по български език по-привлекателно, а от друга, мотивират учениците за самостоятелна изследователска дейност и развиват техните когнитивни и творчески способности.

В обобщение, мисията на Института за български език е насочена към:

- Провеждане на фундаментални и научноприложни изследвания на българския език в съответствие с националните и европейските приоритети
- Извършване на научни изследвания, насочени към българското езиково културноисторическо наследство с цел неговото съхранение и популяризиране
- Развитие на езикови технологии за българския език
- Информационно и експертно обслужване на българската държава и общество
- Прилагане на изследователски подходи и езикови технологии в обучението по български език.

Речниците, които Институтът подготвя, отговарят на нуждите от качествени и професионално изработени справочници за правописа, значението, употребата и произхода на лексиката на българския език.

Институтът извършва разнообразна и високопрофесионална експертна и консултантска дейност в полза на обществото, свързана с различни въпроси на българския език.

Темите на научните проекти, разработвани в Института, са в следните приоритетни направления:

- Теоретични езиковедски изследвания
- Академични речници на българския език
- Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка
- Езикова култура
- Езиково културноисторическо наследство на българите
- Извори за историята на българския език.

В. Визия за развитието на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

С безспорната си роля за запазване на националната идентичност и за съхранение и разпространение на езиковото културноисторическо наследство, със значението си за популяризиране на езиковата проблематика, с високите си научни постижения и международно признание Институтът за български език се е утвърдил като водещ център за изследване на българския език както в страната, така и по света. Безспорна е и неговата роля за определяне на националната езикова политика. Тази роля следва да се защитава и развива в контекста на актуалните проблеми на обществото, включително чрез обновяване и усъвършенстване на нормативната база, чрез която се регламентира дейността на Института.

Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ е всепризнат национален научен център за българистични езиковедски изследвания и трябва да бъде подкрепен, включително и финансово, на държавно и академично равнище, за да развива и обогатява своята общественоразноползвателна дейност. Необходими са и целенасочени усилия от страна на Института за фокусиране върху дейности, които са от непосредствена полза за обществото; още по-интензивна работа за изследване и запазване на езиковото културноисторическо наследство на България, за съхраняване на националната идентичност в контекста на европейската интеграция и глобализацията; ефективно използване на съвременните технологии за създаване на езикови ресурси и програми за обработка на българския език, както и за разпространение на резултатите от научноизследователската работа.

В. I. Визия за развитие на научните изследвания в Института за български език

С национална, европейска и световна значимост е дейността на Института за български език, насочена към изследване на граматичната структура и лексикалния състав на българския език. Резултатите от тази дейност, публикувани под формата на монографии, студии и статии, обогатяват научното знание за особеностите на българския език като европейски, славянски и балкански. В резултат на изследванията, провеждани със съвременна методология, се създават и разнообразни речници: правописни, тълковни, терминологични, етимологични, ономастични, диалектни, исторически, синонимни, неологични, двуезикови и многоезикови (включително електронни). Приоритетно за Института ще остане изработването на многотомния тълковен *Речник на българския език*, на многотомния *Български етимологичен речник*, на многотомните *Европейски лингвистичен атлас* и *Общославянски лингвистичен атлас*, за да може постепенно да се достигне до тяхното окончателно завършване.

Институтът за български език ще продължи да работи за запазване на езиковото културноисторическо наследство на България и на българската национална идентичност в процеса на европейска интеграция и глобализация посредством изследване, описание и съхранение на историята на българския език, българските диалекти и историческите езикови паметници. Запазват приоритета си и изследванията, разкриващи връзките на българския език и българския народ с други езици и народи; етимологичните, ономастичните, етнолингвистичните и съпоставителните изследвания

на българския език с други славянски, балкански и европейски езици в синхронен и диахронен план.

Приоритет ще имат проектите, които засягат по-общи проблеми или по-голямо количество езикови феномени и данни; колективни разработки, които представят разнообразни направления и подходи; интердисциплинарни изследвания, които предполагат международна конкурентоспособност в съгласие с нуждите на социално-икономическото и духовното развитие на българското общество и в съответствие с европейските и световните тенденции за организация на научните изследвания.

Информационното и експертното обслужване на българската държава и общество ще продължава да се развива посредством високопрофесионална експертна и консултантска дейност, която включва както традиционни дейности, така и нови форми, каквито са интернет справочникът „Написаното остава. Пиши правилно!“, справочникът „Езикови справки по интернет“ на службата „Езикови справки и консултации“, страницата „Езикови справки“ във Фейсбук и нейният аналог в Туитър. Ще се разшири дейността по предоставяне на компетентна помощ, свързана с установяването на нова терминология.

Ще се акцентира върху разработването на големи по обем и непротиворечиви по характер езикови ресурси (корпуси, компютърни речници, езикови бази от данни) и съвременни езикови технологии за създаване на програмни продукти за компютърна обработка на езика в помощ на електронното общество, образованието, правителството, експертите и осъществяване на публичен достъп до тях.

Приоритет ще представлява високото качество на организация, съхранение и начин на използване на богатите научни архиви, с които разполага Институтът и които позволяват провеждането на фундаментални и приложни езиковедски изследвания, отговарящи на съвременните стандарти в науката.

Непосредствена цел на изследователите от Института ще бъде създаването и разпространението на висококачествени научни материали (широка публикационна дейност в съответствие с модерните начини за разпространение на информация) с цел развитие на българското общество, базирано на знанието. Резултатите от научната дейност ще се публикуват с приоритет в индексирани научни издания. Изключение от това правило може да бъдат научни резултати, които произтичат от специфичния характер на българистичните езиковедски изследвания, – те бъдат публикувани в специализирани издания на реномирани издателства, като се следи за високото им качество. Специално внимание ще се обръща и на монографиите, речниците и лингвистичните атласи, издавани от реномирани международни издателства.

За повишаване на видимостта на научната продукция е необходимо списанията, издавани от Института, да се индексират в основните световни бази с данни като Web of Science или Scopus. Нужно е постоянно обновяване на интернет страницата на Института с актуална информация за проекти, публикации, цитирания, автореферати на защитени дисертации. От съществено значение е и включването на учените от Института в мрежи като Academia.edu, Researchgate и др., които се превръщат във все по-мощни канали за обмен на научна информация със свободен достъп. Публикации на английски език, които представят най-новите изследвания в областта на езиковедската

българистика, ще осигурят достъп на по-широка научна аудитория до резултатите от работата на Института.

Уникалната роля на Института за български език и неговото значение за развитието на българската и европейската наука са безспорни и трябва да се отчитат във все по-голяма степен. За утвърждаването на тази роля е необходимо по-нататъшно развитие на неговата международна дейност в рамките на съвместни проекти както с утвърдени, така и с нови партньори, на първо място от Европейския съюз и с фокус към славянските и балканските страни. Това предполага и партньорско участие в националните и европейските инфраструктури, задълбочаване на сътрудничеството с други научни институции и университети в страната и чужбина, увеличаване на относителния дял на интердисциплинарните изследвания.

Един от факторите, съдействащи за осигуряването на високо научно качество, ще бъде сътрудничеството с изтъкнати учени от страната и от чужбина. В това отношение от съществено значение е организирането и участието в международни и национални научни форуми, гостуването на видни учени от чужбина и възможността учени от Института да посещават краткосрочно и дългосрочно други научни центрове. Друга форма на обмен на научни идеи е привличането на чуждестранни специализанти, докторанти и постдокторанти, както и на научни рецензенти от чужбина.

В. II. Визия за развитие на образователната дейност на Института за български език

Институтът за български език развива традиционно добра образователна дейност и усилията ще бъдат насочени към създаване, запазване и развитие на човешкия научен потенциал – активно участие в обучението на докторанти и постдокторанти, преподавателска дейност в университетите, изработване на учебници и учебни помагала, отговарящи на съвременните изисквания. Съществена предпоставка за това е високата квалификация на учените от Института – научни ръководители и преподаватели.

Необходимо е да се предприемат адекватни действия за повишаване на броя на докторантите в Института при запазване на високото качество на тяхната подготовка по време на обучението в двете акредитирани специалности „Български език“ и „Общо и сравнително езикознание“. Препоръчително е да се привличат докторанти с добра базова подготовка, което може да се осъществи чрез засилване на връзките с университетите. Включването на докторантите в научни задачи и проекти на Института ще развие техните професионални качества и научна подготовка и ще подпомогне тяхното израстване. Приложението на изследователски подходи и използването на езикови ресурси и технологии ще направи научните задачи на докторантите по-привлекателни.

Необходими са мерки, свързани с материалното обезпечаване на обучението на докторантите посредством допълнително проектно и програмно финансиране. Основен инструмент в това отношение е Програмата за поощряване на млади учени на БАН, но паралелно могат да се използват и възможностите, които се предоставят по линия на образователната мобилност на докторантите в рамките на програми като Еразъм+ и COST. Наред с това следва да се повиши контролът за успешното завършване на

докторантурите и да се прилагат ясни и строги правила за връщане на стипендии при незавършена или неуспешно завършена докторантура.

Включването на висококвалифицирани учени от Института за български език в образователния процес на университетите ще допринесе както за повишаването на качеството на образованието, така и за апробация на изследователските тези на учените. Не на последно място е и положителният ефект от непосредствения контакт със студентите. По тази причина сътрудничеството с университетите трябва да продължи, включително и с разработването и внедряването на магистърски програми с интердисциплинарна насоченост.

Деятелността на Института за ефективно обучение по български език в рамките на училищното образование, включително за българи, които живеят в чужбина, трябва да се развива и разширява. Неговата роля за внедряването на изследователски подходи в обучението по български език и за повишаването на квалификацията на учителите ще се увеличава посредством провеждането на квалификационни курсове за учители, организирането на дискуссионни форуми, както и посредством създаването и разпространението на разнообразни материали за нуждите на обучението по български език.

Специалисти от Института за български език следва да бъдат ангажирани в различни процедури, свързани с развитието и управлението на училищното образование: участие в комисии за оценяване на учебно съдържание по български език; включване в колективи за създаване на учебно съдържание; изготвяне на експертни становища за учебните програми и държавните образователни изисквания по български език и активно участие в тяхното обсъждане и приемане.

В. III. Визия за развитието на научния състав на Института за български език

Привличането на млади и способни изследователи на работа в Института е непосредствено свързано с повишаването на равнището на заплащане и с осигуряването на подходяща научна инфраструктура и на възможности за включване в международния научен обмен чрез специализации и участие във форуми. Институтът ще продължи да предоставя целия си научен ресурс, за да създаде най-добри условия на младите изследователи да станат професионалисти от високо равнище в областта на лингвистиката и българистиката. За тази цел се провеждат специализирани курсове, провеждат се научни семинари, стимулира се кандидатстването в конкурсни сесии за младежки научни проекти, работи се индивидуално с младите учени, предоставят се разнообразни възможности за набавяне на научна информация и за използване на базите от данни, създадени в Института. Наред с това ще се обръща специално внимание на развитието на професионалните възможности на всички учени и служители в Института, независимо от етапа на тяхната кариера. Това ще се осъществява посредством осигуряване на отлични условия за работа, възможности за участие в международни и национални проекти, краткосрочни и дългосрочни посещения и специализации в чуждестранни научни институции, представяне на резултатите от научните изследвания на национални и международни форуми, участие в научни семинари.

Висококачествената научна дейност ще се поощрява с материално и морално стимулиране. Освен обвързването на трудовото възнаграждение с конкретните резултати, за тази цел ще се използват различни награди за научни постижения.

В. IV. Визия за финансовата обезпеченост на Института за български език

Бюджетът на Института за български език е изключително важен за осъществяване на неговите дейности, тъй като осигурява тяхното материално обезпечаване. Приходната част на бюджета се състои от бюджетна субсидия и собствени приходи. Собствените приходи включват основно постъпления за изпълнение на различни проекти и приходи от стопанска дейност.

Понастоящем приходите от проекти с външно финансиране съставляват съществен процент от бюджета на Института, но по абсолютна стойност са ниски.

Сегашното състояние на бюджета на Института е незадоволително и подлежи на решително подобрене предвид уникалността и националната значимост на неговата дейност. Необходимо е както значително увеличаване на бюджетната субсидия, така и целево финансиране на дейностите на Института с оглед на приоритетите на държавата за планирането и политиката в областта на езика и свързаните с това езикови технологии и дейности. Наред с това ще се работи за повишаване на собствените приходи посредством изпълнението на проекти с външно финансиране.

Последователното утвърждаване на Института за български език като водеща изследователска организация изисква система от мерки за ефективно повишаване на личната мотивация за изследователска дейност. Това може да се осъществи посредством разработване на система от стимули за насърчаване на индивидуални и колективни върхове научни постижения, независимо от академичната длъжност. Системата може да включва както пряко материално стимулиране за научни постижения с национално и международно признание, така и въвеждане на други поощрения за реализирани постижения, например ресурси за международна мобилност, за подпомагане на публикационната дейност, индивидуални изследователски стипендии, заплащане на езикови и компютърни курсове и др.

В. V. Визия за развитие и поддръжка на научноизследователската инфраструктура на Института за български език

За да може Институтът за български език да изпълнява успешно дейностите в приоритетните направления, той трябва да разполага с модерна научноизследователска инфраструктура – съвкупност от съоръжения, ресурси и свързани с тях услуги, които се използват за провеждане на научни изследвания на високо ниво. Един от основните проблеми с научната инфраструктура понастоящем е свързан с трудностите по нейното изграждане и поддръжане. Част от научните изследвания изискват специална научна инфраструктура, изграждането на която не е по силите на малка научна организация.

По отношение на информационното осигуряване Институтът ще разчита основно на националните абонаменти, като се очаква постоянно поддръжане на

базовите абонаменти и тяхното разширяване. Необходимо е и осигуряване на високо ниво на електронните информационни и комуникационни връзки.

Важен елемент на визията за развитие на Института за български език е осигуряването на добри условия на труд. Това включва не само привеждане на сградния фонд в съответствие със съвременните изисквания, но и осигуряване на условия за почивка. Ще се работи за създаване на най-благоприятни условия за работа и положителна работна среда; ще се поощрява търсенето на нови възможности за прилагане на добри национални и европейски практики в това отношение.

В бъдеще ще се инвестира в работните места и съвременното техническо осигуряване на кабинетите за работа. Работата от разстояние дори при съвременните технически средства не може да замени личните контакти и обсъждания, които стимулират креативността при непосредствената обмяна на информация.

Г. Стратегически цели за развитието на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Стратегическите цели за развитието на Института са свързани с неговото утвърждаване и развитие като водещ научен и експертен център за проучване на българския език, в който се провеждат висококачествени научни изследвания, подкрепящи развитието на икономическата, социалната, духовната, културната и политическата сфера на обществения живот, и в който се съхранява словното богатство на българския народ в архиви, речници и корпуси по начини, отговарящи на съвременните изисквания за организация на научната информация.

Утвърждаването на Института като център за фундаментални научни и научноприложни изследвания в областта на българския език, извършвани самостоятелно или в сътрудничество с водещи висши учебни заведения и научни институции от страната и чужбина, за изграждане и съхранение на езикови бази от данни и езикови ресурси и технологии се осъществява чрез системна реализация на основните цели и задачи, представени в Стратегията.

Стратегическа цел I. Осъществяване на висококачествена научна и научноприложна дейност за развитие на българската наука и българското общество

Стратегическа цел I.1. Осъществяване на висококачествена научна дейност в приоритетните научни области

I.1.1. Извършване на фундаментални изследвания, отговарящи на стандартите на модерната езиковедска теория и методология.

I.1.2. Проучване и системно описание на съвременното състояние на лексикалната и граматичната структура на българския език. Изработване на нормативни и практически граматика, разнообразни лексикографски справочници (правописни, тълковни, терминологични, синонимни, неологични, двуезикови и многоезикови речници).

I.1.3. Разработване на големи по обем и непротиворечиви по характер езикови ресурси (корпуси, компютърни речници, езикови бази от данни) и езикови технологии за създаване на програмни продукти за компютърна обработка на езика в помощ на експертите, обучението и обществото и осигуряване на свободен достъп до тях.

I.1.4. Извършване на високопрофесионална експертна дейност за нуждите на българското общество, за институциите и за обучението по български език. Поддържане, обогатяване и развитие на езикови справочници в интернет.

I.1.5. Изучаване, запазване и популяризиране на езиковото културноисторическо наследство на България и националната идентичност в процеса на европейска интеграция и глобализация посредством изследване на историята на българския език, българските диалекти и историческите езикови паметници. Разкриване на връзките на българския език и българския народ с други езици и народи посредством проучване на произхода на българската лексика, ономастични, етнолингвистични и съпоставителни изследвания на българския език с други славянски, балкански и европейски езици в синхронен и диахронен план. Разширяване на дейността по дигитализация на архивите на Института с цел тяхното съхраняване и бъдещо използване.

Стратегическа цел I.2. Повишаването на качеството и ефективността на организация на научните изследвания

Стратегическа цел I.3. Разработване на колективни проекти с общонационално значение, които засягат по-общии проблеми или по-голямо количество езикови феномени и данни

Стратегическа цел I.4. Създаване, запазване и разпространение на висококачествена научна продукция (широка публикационна дейност в съответствие с модерните начини за разпространение на информация), подпомагаща развитието на българското общество, базирано на знанието

Стратегическа цел I.5. Информационно и експертно обслужване на българската държава и общество

Стратегическа цел I.6. Партньорско участие в националните и европейските инфраструктури, задълбочаване на сътрудничеството с други научни институции и университети в страната и чужбина, увеличаване на относителния дял на интердисциплинарните изследвания

Стратегическа цел I.7. Повишаване на видимостта на издаваните от Института списания чрез включване в основни международни бази с данни като Scopus и Web of Science

Стратегическа цел II. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно образование на всички етапи: начално и средно образование, висше образование, магистратура и докторантура

Стратегическа цел II.1. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно обучение на докторанти

Стратегическа цел II.2. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно обучение на студенти

Стратегическа цел II.2. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно обучение по български език в училищното образование

Стратегическа цел III. Създаване, запазване и развитие на човешкия научен потенциал

Стратегическа цел III.1. Привличане на млади и способни изследователи, професионално развитие на целия научен състав, отговарящо на съвременната динамика

Стратегическа цел III.2. Ефективно стимулиране на високите научни резултати посредством система от научни награди

Стратегическа цел IV. Осигуряване на бюджет на Института за български език, позволяващ ефективно изпълнение на всички негови дейности, и рационалното му разпределение

Стратегическа цел V. Осигуряване на съвременна ефективна научна инфраструктура, която предоставя отлични условия на труд и благоприятства научните изследвания

**ПЛАН ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ИНСТИТУТА
ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“ ПРИ
БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ**

Политики и дейности за изпълнение на стратегическите цели

I. Научна дейност

Стратегическа цел I. Осъществяване на висококачествена научна и научноприложна дейност за развитие на българската наука и българското общество

Стратегическа цел I.1. Осъществяване на висококачествена научна дейност в приоритетните научни области

Политика: I.1. Синхронизиране на приоритетните научни области с актуалните обществени предизвикателства

Като символ на националното единство и универсално средство за общуване в българското общество и като инструмент за съхраняване и разпространение на знанието българският език е пряко свързан с някои от най-важните обществени въпроси – за единството на българския народ във и извън съвременните държавни граници, за съхраняването на самобитността на българския език като носител на българската култура в ерата на глобализацията, за създаването на езикови технологии за български език, съответстващи на равнището на технологиите за останалите европейски езици и др. Затова Институтът за български език ще продължи да развива дейностите по свързване на научните изследвания с потребностите на съвременното общество и ще съдейства за изясняването и решаването на всички актуални въпроси на българския език.

Дейност I.1.1. Периодичен преглед на приоритетните научни области за изследователска работа в Института във връзка с актуалните обществени предизвикателства и технологичното развитие

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: На всеки 6 години или при възникнала необходимост

Дейност I.1.2. Осъществяване на научни изследвания, чиито резултати имат висока научна стойност и обществена значимост

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел I.2. Повишаване на качеството и ефективността на организация на научните изследвания

Политика I.2. Използване на комплексни средства, които водят до усъвършенстване на научната работа

Повишаването на качеството и ефективността на организацията на научните изследвания е заложено в изпълнението на настоящата Стратегия. По тази причина при нужда е необходимо нейното актуализиране.

Възможно е установяването на минимални критерии, на които трябва да отговарят проектите за научни изследвания и получените научни резултати. Подобни критерии ще предотвратят евентуални отклонения от необходимото високо качество.

С развитието на езиковите технологии и компютърната техника вече е възможно с относително прости средства да се постигнат значително по-високи резултати при оптимизацията на качеството и ефективността на езиковедските изследвания. По тази причина една от основните цели е планирането, организирането, създаването и използването на различен тип езикови ресурси и компютърни програми, които облекчават и подпомагат езиковедските научни изследвания.

Дейност I.2.1. Преглед и анализ на изпълнението на Стратегията за развитие на Института за български език в неговия годишен отчет

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Ръководството на Общото събрание на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: ежегодно

Дейност I.2.2. Преглед и актуализиране на Плана за изпълнение на Стратегията за развитие на Института за български език в неговия годишен план

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: ежегодно

Дейност I.2.3. Анализ и актуализиране при необходимост на научната структура на Института

Отговорен изпълнител: Ръководството на Общото събрание на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: На всеки 3 години или при възникнала необходимост

Дейност I.2.4. Разработване и последователно прилагане на критерии при приемането и оценяването на изследователските проекти, отразяващи актуалността, перспективността и значимостта на проблематиката

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.2.5. Използване на съвременните езикови технологии за подпомагане и усъвършенстване на езиковедските научни изследвания

Отговорен изпълнител: Секция по компютърна лингвистика

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел I.3. Разработване на колективни проекти с общонационално значение, които засягат по-обща проблеми или по-голямо количество езикови феномени и данни

Политика I.3. Осигуряване на предимство при изпълнението на приоритетните научни задачи на Института

Ще бъде разработен дългосрочен план, отразяващ приоритетните колективни научни задачи на Института с общонационално значение. Задачите може да обхващат разнообразни направления или подходи. В много от случаите ще се базират на интердисциплинарни изследвания, които предполагат международна конкурентоспособност и сътрудничество. По възможност тематиката на проектите с външно финансиране ще се подчинява на тематиката на приоритетните колективни научни задачи. За проектите по междуакадемичния обмен подобно съобразяване може да бъде задължително. Политиката цели да осигури приемственост между тематиката на бюджетно финансираните проекти и на проектите с външно финансиране, както и да предотврати случайното планиране и пренебрегването на дадена научна дейност за сметка на друга.

Дейност I.3.1. Разработване на дългосрочен план, отразяващ приоритетните колективни научни задачи на Института с общонационално значение

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: 2018 година

Дейност I.3.2. Актуализация на дългосрочния план, отразяващ приоритетните колективни научни задачи на Института

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: на всеки 3 години или при необходимост

Дейност I.3.3. Разработване на критерии, препоръчителни за тематиката на проектите с външно финансиране

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: 2018 година

Дейност I.3.4. Разработване на критерии, задължителни за тематиката на проектите по междуакадемичния обмен

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: 2018 година

Дейност I.3.5. Засилване на интердисциплинарния подход при разработването на научните проекти

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел I.4. Създаване, запазване и разпространение на висококачествена научна продукция (широка публикационна дейност в съответствие с модерните начини за разпространение на информация), подпомагаща развитието на българското общество, базирано на знанието

Политика I.4.1. Предоставяне на научната продукция на Института за използване от обществото по удобен начин в интернет

Знанията за българския език са необходими във всички сфери на обществения живот. Разширяването на дейностите за тяхното популяризиране е от първостепенна важност за развитието на съвременно общество, базирано на знанието, както и за запазването и развитието на националната идентичност в контекста на съвременните предизвикателства. Във връзка с това Институтът си поставя за цел предоставянето със свободен достъп в интернет на широк спектър от услуги за обществото, свързани с изучаването, преподаването и използването на българския език, включително речници, граматика и справочници, корпуси, приложения за компютърна обработка на езика и т.н.

Дейност I.4.1.1. Разширяване, обогатяване и усъвършенстване на съществуващите речници и атласи, достъпни в интернет („Речник на българския език“, „Български диалектен атлас“, „Български етимологичен речник“, Българският уърднет, интернет справочниците „Инфолекс“ и „Неолекс“, Речниковият портал „ЛексИт“, „Българският уърднет“)

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секция по компютърна лингвистика, Секция за съвременен български език, Секция за българска

лексикология и лексикография, Секция за българска диалектология и лингвистична география, Секция по етимология

Срок: постоянен (Първи етап)

Дейност I.4.1.2. Създаване на нови речници, атласи и други ресурси, достъпни в интернет

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, Ръководството на Института за български език, Секция по компютърна лингвистика, Секция за съвременен български език, Секция за българска лексикология и лексикография, Секция за българска диалектология и лингвистична география, Секция по етимология, Секция по ономастика, Секция по терминология и терминография

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.4.1.3. Обновяване на интернет страницата на Института с информация за актуалните научни постижения на Института

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика I.4.2. Увеличаване на присъствието на Института за български език в реномираните световни бази с данни Web of Science и Scopus

Значимостта на дадена научна институция се измерва посредством броя на международно видимите научни статии, отразени в реномираните световни бази с данни Web of Science или Scopus. Поради това основна мярка за повишаване на научния авторитет на Института е повишаването на този брой, което може да се постигне чрез стимулиране на публикационната активност в списания, отразени в тези бази с данни.

Дейност I.4.2.1. Повишаване на публикационната активност в индексирани списания

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.4.2.2. Насърчаване на публикационната активност в категоризирани в Web of Science списания

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.4.2.3. Включване на сборниците с трудове от национални и международни конференции в световните бази с данни Web of Science и Scopus

Отговорен изпълнител: Програмните комитети на конференциите

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.4.2.4. Обвързване на публикационната активност в индексирани и реферирани списания с атестацията на учените от Института и кариерното им израстване

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, Атестационната комисия

Срок: 2018 година

Дейност I.4.2.5. Оповестяване на върховите научни постижения на учените от Института за български език

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Ръководството на Общото събрание на Института за български език

Срок: ежегодно

Политика I.4.3. Разширяване на възможностите за пряко популяризиране на научната дейност

Достъпността на научните изследвания в областта на българския език – речници, граматични трудове, теоретични изследвания и др., е важна предпоставка за създаването на съвременна учебна и специализирана литература във всички сфери на обществения живот и науката.

Дейност I.4.3.1. Организиране на национални и международни конференции

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.4.3.2. Организиране на Форум „Българска граматика“

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Програмният комитет на Форума

Срок: ежегодно

Дейност I.4.3.3. Организиране на научни семинари в Института за български език

Отговорен изпълнител: ръководителите на секции, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел I.5. Информационно и експертно обслужване на българската държава и общество

Политика I.5.1. Продължаване и разширяване на оперативното обслужване на държавни институции и обществото като цяло по въпроси, свързани с българския език

Различни държавни институции и обществени организации, както и граждани се обръщат към Института за консултации, становища и експертизи по различни въпроси, свързани с българския език. Институтът предлага широк достъп до информация, както и възможности за свързване със специалисти в различни области. Необходимо е тази дейност да се разшири и да се съобрази в още по-голяма степен с развитието на новите технологии.

Дейност I.5.1.1. Поддържане на дейността на Служба „Езикови справки и консултации“

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секция за съвременен български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.5.1.2. Поддържане и разширяване на езиковите ресурси и справочници в интернет (интернет справочниците „Езикови справки по интернет“ и „Написаното остава. Пиши Правилно!“, „Българският национален корпус“)

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секция по компютърна лингвистика, Секция за съвременен български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.5.1.3. Създаване на нови езикови справочници в интернет

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секция по компютърна лингвистика, Секция за съвременен български език, Секция за българска лексикология и лексикография, Секция по българска терминология и терминография

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.5.1.4. Поддържане на утвърдените контакти с различни държавни и обществени институции и осигуряване на експертни становища и подкрепа за различни инициативи

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.5.1.5. Създаване на Служба „Терминологични справки и консултации“

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секцията по терминология и терминография

Срок: 2019 година

Дейност I.5.1.6. Развитие на Служба „Терминологични справки и консултации“

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секцията по терминология и терминография

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика I.5.2. Осигуряване на обвързаност на научните изследвания с обществените приоритети

Един от основните критерии на Европейския съюз за оценяване на напредъка към икономика, базирана на знанието, е приносът на научните изследвания за решаването на важни обществени проблеми на регионално, национално и европейско равнище. По тази причина от особена важност е да бъдат положени усилия за обвързване на научните изследвания с икономически и обществените приоритети и за практическото им приложение при решаването на реални проблеми.

Дейност I.5.2.1. Осигуряване на езикови ресурси и технологии, необходими за решаването на икономически и обществени проблеми

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Секцията по компютърна лингвистика

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика I.5.3. Популяризиране на научните изследвания с цел осигуряване на повече възможности за експертно обслужване на българската държава и общество

Популяризирането на основните резултати от изследванията на българския език е важно условие за подобряване на експертното обслужване на българската държава и общество. Съвременните технологии значително разширяват възможностите за обмен на научна информация, за нейното усвояване и приложение в различни области.

Дейност I.5.3.1. Развитие на дейностите от кампанията „Написаното остава. Пиши правилно!“

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, екипът на „Написаното остава. Пиши правилно!“

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.5.3.2. Поддържане на профилите на Института за български език във Фейсбук и Туитър

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, екипът на „Написаното остава. Пиши правилно!“

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.5.3.3. Периодично обновяване и издаване на рекламno-информационни материали на книжни и електронни носители за дейността на Института за български език

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел I.6. Партньорско участие в националните и европейските инфраструктури, задълбочаване на сътрудничеството с други научни институции и университети в страната и чужбина, увеличаване на относителния дял на интердисциплинарните изследвания

Политика I.6.1. Продължаване и разширяване на сътрудничеството с научни организации в България и чужбина

Поддържането на активни контакти с български и чуждестранни университети и научни организации е основата за ползотворно сътрудничество и научен обмен. Разработването на съвместни проекти с научни колективи от чужбина е важна предпоставка за обмен на нови идеи и подходи, както и за утвърждаване на мястото на българския език сред останалите езици в Европа и в света. От съществена важност е развитието на българистичните изследвания в други славянски, балкански и европейски държави.

Дейност I.6.1.1. Участие в международни научни проекти, финансирани от ЕК и други европейски институции

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.1.2. Участие в национални научни проекти, финансирани от ФНИ и други национални институции

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.1.3. Стимулиране и подпомагане на участието на учените в международни научни форуми и публикуване на изследванията в чуждестранни издания

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.1.4. Предприемане на действия за разширяване на международните контакти и установяване на партньорства с нови научни организации и университети

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.1.5. Предоставяне на информация за национални и европейски научни програми и проекти, стипендии за специализация в чуждестранни университети, научни форуми и др.

Отговорен изпълнител: научният секретар на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.1.6. Ефективно използване на програмата Еразъм+, както и на други възможности за осъществяване на научно сътрудничество и научен обмен

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика I.6.2. Участие в национални и международни научни мрежи

Важно за развитието и разширяването на сътрудничеството на национално и международно равнище е участието в научни инфраструктури.

Дейност I.6.2.1. Ефективно участие в научните мрежи, в които Институтът за български език вече е член (европейската мрежата за високи постижения в областта на езиковите технологии META-НЕТ, инициативата „Координиране на езиковите ресурси в Европа“ (ELRC), Европейската федерация на националните езикови институти, Общославянски лингвистичен атлас, Европейски лингвистичен атлас, Европейска лексикографска инфраструктура)

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.2.2. Активно участие на изследователи от Института в Акции по програма COST

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност I.6.2.3. Водеща роля на Института за български език при изграждането на национална научна мрежа, свързани с изследването на българския език

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Втори етап)

Стратегическа цел I.7. Повишаване на видимостта на издаваните от Института списания чрез включване в основни международни бази данни като Scopus и Web of Science.

Политика I.7.1. Подпомагане на дейността на научните списания, издавани от Института за български език

Издаваните от Института списания са с добър научен профил, а списание „Български език“ е единственото периодично издание в международен план, което публикува материали с фокус върху изследванията на българския език. В момента научните списания, издавани от Института, са реферирани от няколко бази с данни за научна литература, но не са индексирани от най-големите бази с данни – Scopus и Web of Science, които имат специфични изисквания. Част от тези изисквания се покриват от списанията на Института, а за изпълнението на останалите вече са предприети необходимите стъпки (създаване на електронни версии на списанията с добър достъп и с осигурена защита на интелектуалната собственост; разширяване на кръга от автори; прозрачна политика по отношение на подбора и рецензирането на материалите).

Дейност I.7.1.1. Включване на специализираните списания на Института за български език в Scopus

Отговорен изпълнител: главните редактори на списания

Срок: п 2020 година

Дейност I.7.1.2. Включване на специализираните списания на Института за български език в Web of Science

Отговорен изпълнител: главните редактори на списания

Срок: 2020 година

Дейност I.7.1.3. Създаване на електронни версии на списанията на Института за български език

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, главните редактори на списания

Срок: 2020 година

Стратегическа цел II. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно образование на всяко едно равнище: начално и средно образование, висше образование, магистратура и докторантура

Стратегическа цел II.1. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно обучение на докторанти

Политика II.1. Поддържане на високо качество на обучението и повишаване на броя на докторантите

През последните години се наблюдава тенденция за намаляване на броя на кандидатите за докторанти, което е естествена последица от ниските докторантски стипендии и от непривлекателния образ на научната кариера, изграден вследствие на ниското заплащане на научния труд. Потенциалът на Института за български език за подготовка на докторанти е изключително висок. Ето защо е важно да има достатъчен брой докторанти при запазване на високото качество на обучението. За целта е необходим комплекс от мерки, голяма част от които са свързани с материалното обезпечаване на обучението на докторантите. Повишаване на възнаграждението на докторантите може да се осъществи посредством проектно и програмно финансиране.

Дейност II.1.1. Поддържане на акредитацията за обучение на докторанти в двете традиционни специалности

Отговорен изпълнител: научният секретар на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.2. Създаване на условия за привличане на докторанти с добра базова подготовка за обучение в съответните специалности чрез засилване на връзките с висшите училища

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научния съвет на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.3. Подобряване на всички процеси, свързани с учебната дейност в Института: постоянно повишаване на качеството на обучението на докторантите чрез оптимизиране на методологията, подходите, методите и формите на обучение; повишаване на контрола за успешно завършване на докторантурите

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език, научните ръководители на докторанти
Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.4. Осигуряване на условия за ефективно включване на докторантите в научноизследователската работа на Института

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, научните ръководители на докторанти
Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.5. Осигуряване на образователна мобилност на докторантите в съответствие с европейските и националните програми за мобилност

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, научните ръководители на докторанти
Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.6. Сътрудничество с университети в страната и чужбина за обучение на докторанти и обмен на преподаватели основно чрез програмата Еразъм+

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции
Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.7. Подобряване на материалната обезпеченост на докторантите посредством проектно и програмно финансиране

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, научните ръководители на докторанти
Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.1.8. Поощряване на дейността за ръководство на докторанти посредством адекватното ѝ оценяване при периодичната атестация

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, Атестационната комисия
Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел II.2. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно обучение на студенти

Политика II.2. Участие във всички нива на висшето образование

Използването на висококвалифицирани учени на Института за български език в образователния процес на университетите несъмнено ще доведе до повишаване на качеството на висшето образование в съответните специалности. Преподавателската дейност на учените от Института не е задължителна, но следва да се поощрява. Положителен ефект от нея ще бъде улесняване на контактите със студентите и създаване на възможности за обновяване на научния състав на Института.

Дейност II.2.1. Изготвяне и подписване на споразумения с висши училища

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап)

Дейност II.2.2. Разработване и внедряване на магистърски програми с интердисциплинарна насоченост в сътрудничество с български и чуждестранни университети

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап)

Дейност II.2.3. Поощряване на преподавателската дейност на учените от Института за български език

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, Атестационната комисия

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.2.4. Осигуряване на възможности за професионален стаж на студенти в Института за български език, включително в рамките на настоящи и бъдещи национални програми

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел II.3. Развитие и разширяване на дейността на Института за български език за ефективно обучение по български език в училищното образование

Политика П.3. Продължаване и разширяване на работата с учители и ученици

Работата на Института за български език с учители и ученици става все по-популярна и дава възможност на млади таланти от ранна възраст да се запознаят с научната работа, а на преподавателите – да използват научни подходи при преподаването. Съществена ще бъде ролята на Института за прилагането на нови изследователски подходи в образованието и за повишаването на квалификацията на учителите.

Дейност П.3.1. Провеждане на курсове за повишаване на професионалната квалификация на учителите

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, авторите на тематични курсове

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност П.3.2. Разработване на нови тематични курсове за повишаване на професионалната квалификация на учителите в съответствие с актуалните изисквания

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност П.3.3. Популяризиране на използването на изследователски подходи и съвременни езикови технологии в обучението по български език

Отговорен изпълнител: авторите на тематични курсове

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност П.3.4. Поддържане и разширяване на хранилището за дигитално учебно съдържание „Написаното остава. Пиши правилно!“

Отговорен изпълнител: Ръководство на Института за български език, участниците в проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност П.3.5. Провеждане на инициативи, свързани с обучението по български език на българите в чужбина

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, авторите на курсове за обучение на българи в чужбина

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.3.6. Организиране и провеждане на Форума „Изследователски подходи в обучението по български език“

Отговорен изпълнител: Ръководство на Института за български език, Програмният комитет на Форума

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика II.4. Участие в управлението на началното и средното образование

Участието на специалисти от Института за български език в структури за управление на началното и средното образование включва: участие в комисии за оценяване на учебно съдържание по български език; участие в колективи за създаване на учебно съдържание и под. Наличието на висококвалифицирани специалисти в Института за български език е предпоставка той да играе съществена роля в разработването и утвърждаването на учебните програми на Министерството на образованието и науката за средното образование, в определянето на държавните образователни изисквания по български език, както и в разработването на методика за оценяване на учениците.

Дейност II.4.1. Участие в създаването и в оценяването на учебно съдържание по български език

Отговорен изпълнител: учени от Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.4.2. Участие в планирането, подготовката, създаването и оценяването на учебните програми по български език, разработвани от Министерството на образованието и науката

Отговорен изпълнител: учени от Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.4.3. Участие в планирането, подготовката, създаването и оценяването на учебните програми по български език за българите в чужбина, разработвани от Министерството на образованието и науката

Отговорен изпълнител: учени от Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност II.4.4. Участие в разработката на изпитни тестове за различни степени на училищното образование

Отговорен изпълнител: учени от Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел III. Създаване, запазване и развитие на човешкия научен потенциал

Стратегическа цел III.1. Привличане на млади и способни изследователи, професионално развитие на целия научен състав, отговарящо на съвременната динамика.

Политика III.1.1. Създаване и поддържане на оптимална и балансирана структура на научния състав

Структурата за извършване на научноизследователската работа в Института трябва да бъде организирана така, че да съответства на дейностите в основните тематични области, разработвани от Института, както и на промените в обществените изисквания. Необходимо е и оптимално съотношение на научния състав по възрастови групи, академични длъжности и пол. Важен елемент е осигуряването на баланс по различни категории: научен – помощен персонал – администрация; различни научни длъжности; различни научни направления; баланс по възраст. Ще се насърчават професионализмът, съпричастността към проблемите на Института и ефективното изпълнение на задълженията. Предвижда се прилагане на политика с фокус върху изграждане на екипност между изследователите и създаване на добри условия на работното място.

Дейност III.1.1.1. Приемане на минимални критерии за заемане на академични длъжности и придобиване на научни степени, които са по-високи от минималните за страната и са приспособени с оглед на спецификата на научноизследователската дейност в областта на езикознанието

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, Атестационната комисия

Срок: 2018 година

Дейност III.1.1.2. Оптимизиране на съотношението на хабилитирания и нехабилитирания състав и утвърждаване на приемствеността при неговото академично развитие; подмладяване на академичния състав

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.1.3. Осигуряване на условия за постигане на баланс между научните области в зависимост от целите и задачите, заложените в научноизследователската дейност

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.1.4. Осигуряване на условия за постигане на балансирано разпределение по възраст на научния състав и за кариерно израстване на младите учени

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.1.5. Ефективно прилагане на конкурсното начало при избор на академичния и административния състав

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.1.6. Утвърждаване на академичната етика в отношенията между учениците, служителите и докторантите

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Етичната комисия

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика III.1.2. Поддържане на високата професионална квалификация на изследователите и служителите от Института за български език

Качествена научноизследователска дейност не може да се осъществява без наличието на висококвалифициран научен състав. Неговото създаване, поддържане и развитие е най-важното задължение на ръководните органи на Института за български език. Важен също така е професионализмът на специалистите с висше образование и на техническия персонал.

Дейност III.1.2.1. Мотивиране на академичния състав на основен трудов договор за повишаване на квалификацията и за научно израстване чрез непрекъснато самоусъвършенстване и развитие на научноизследователската дейност

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Атестационната комисия

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.2.2. Повишаване на квалификацията на учените

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.2.3. Повишаване на качеството на административното обслужване на академичния състав

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика III.1.3. Адекватна оценка на качеството на научните изследвания

В Института се провежда редовна периодична атестация на целия научен и административен състав. Необходимо е допълнително унифициране и прецизиране на атестационната карта и критериите за оценка.

Дейност III.1.3.1. Редовно провеждане на периодичната атестация на учените

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език, Атестационната комисия

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност III.1.3.2. Разработване на система за стимулиране и мотивиране на инициативните, квалифицираните и отговорните научни работници и служители

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: 2018 година

Стратегическа цел III.2. Ефективно стимулиране на високите научни резултати посредством система от научни награди

Политика III.2.1. Поддържане на система от стимули за върхови научни постижения

Оценяването по достоен начин на високите научни постижения със съществен принос в съответната област, е предпоставка за стимулиране на работата по стойностни и значими научни задачи. Това включва присъждане и връчване на Наградата за млад учен „Проф. Любомир Андрейчин“; Наградата за най-млад учен „Проф. Стойко Стойков“, Голямата награда на Института за български език за наука „Проф. Любомир

Андрейчин“; Награда на Института за български език за книга на годината, Почетния знак на Института за български език – златна значка и сребърна значка; Почетния знак – плакет на Института за български език; Наградите на Фонд „Академик Владимир Георгиев“.

Дейност III.2.1.1. Присъждане на награди за млади учени

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език

Срок: ежегодно

Дейност III.2.1.2. Връчване на награди за високи научни постижения на утвърдени учени

Отговорен изпълнител: Научният съвет на Института за български език, Комисията на Фонд „Академик Владимир Георгиев“

Срок: ежегодно

Стратегическа цел IV. Осигуряване на бюджет на Института за български език, който позволява ефективно изпълнение на всички дейности на Института, и рационалното му разпределение

Политика IV.1. Разпределение на бюджетната субсидия по компоненти, включително спрямо получени резултати

Разпределението на част от бюджетната субсидия спрямо постигнатите резултати ще стимулира научната активност и стремежа към високи научни постижения. Подобно разпределение ще осигури и по-справедливо възнаграждение за положени труд.

Дейност IV.1.1. Оптимизиране на разпределението по Компонент 2 (за постигнати резултати)

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап)

Политика IV.2. Повишаване на собствените приходи

Макар че собствените приходи на Института за български език съставляват значителен процент от общия бюджет, по стойност те са ниски в сравнение с тези на европейските научни институции. Това се дължи на изключително ниската бюджетна субсидия, на ниския бюджет на проектите, финансирани от ФНИ, както и на трудностите при спечелване на европейски проекти. Участието в различни конкурси ще

се стимулира чрез своевременно обявяване на информацията за тях, както и чрез поощряване на създаването на съвместни колективи с други институции.

Дейност IV.2.1. Повишаване на участието в национални научни, иновационни и инфраструктурни конкурси

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност IV.2.2. Повишаване на участието в международни научни конкурси

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Научният съвет на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Политика IV.3. Създаване на Фонд „Развитие“ към Института за български език

Предвижда се учредяването на Фонд „Развитие“ към Института за български език, в който да се събират средства – процент от външното финансиране, предвидено за базовата организация.

Предназначението на Фонда ще бъде насърчаване на учените при постигнати високи научни резултати – средства за награди, командировки, еднократни стипендии и др. През последните четири години с решение на Директорския съвет се заплащаха такси правоучастие в конференции, половината от пътните разходи за командировки, издаването на престижни за Института сборници с научни трудове и публикации от конференции, подпомагане на организирането на научни конференции. Тази практика може да се разшири и регламентира, така че сътрудниците на Института да имат сигурността, че определени дейности, свързани с научната им работа, като участие в конференции, организиране и провеждане на конференции, издаване на сборници от конференции, ще бъдат финансово осигурени.

Дейност IV.4.1. Осигуряване на средства за научни конференции, теренна работа и публикации

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на научни проекти

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност IV.4.2. Осигуряване на средства за научно стимулиране

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Стратегическа цел V. Осигуряване на съвременна ефективна научна инфраструктура, която предоставя отлични условия на труд и благоприятства научните изследвания

Политика V.1. Обновяване и поддържане на научната инфраструктура и ефективното ѝ използване

Обновяването и поддържането на научната инфраструктура ще се осъществява чрез собствени средства, средства от научни проекти и специални национални програми. Основните източници на средства за обновяването ще продължат да бъдат проектите и договорите с целево и външно финансиране.

Дейност V.1.1. Осъвременяване на използваната в Института компютърна техника и обновяване на програмното осигуряване

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност V.1.2. Ефективно поддържане на съществуващата локална компютърна мрежа и създаване на възможност за използване на облачни технологии и услуги при извършване на проектната дейност

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност V.1.3. Създаване на условия и организация за дигитализиране на съществуващите лексикални архиви и за изграждането на общ електронен архив с интернет достъп

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, ръководителите на секции

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност V.1.4. Поддържане и развитие на Електронната библиотека на Института за български език

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, екипът на „Написаното остава. Пиши правилно!“

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност V.1.5. Поддържане и развитие на библиотеката на Института за български език

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Библиотечният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Дейност V.1.6. Информационното осигуряване на Института за български език чрез национални абонаменти

Отговорен изпълнител: Ръководството на Института за български език, Библиотечният съвет на Института за български език

Срок: постоянен (Първи етап, Втори етап)

Настоящата Стратегия е обсъдена от Научния съвет на Института за български език и е приета на 30.07.2018 г. (Протокол № 12)